Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie
Comprehensive Atlas of the Dutch United East India Company

DE MOLUKKEN / THE MOLUCCAS / MALUKU

335 [Anoniem / Anonymous, ca./c. 1637]:
Gounong Api / Neyra.
Goenoeng Api / [Banda] Neira.

335 [Johannes Vingboons, 1662-1663]:
Neyra.
[Banda] Neira.

336 [Johannes Vingboons, 1665-1670]:
Gounong Apij.
Goenoeng Api.

336 [Johannes Vingboons, 1665-1670]:
Neijra.
[Banda] Neira.

337 [Johannes Nessel], 1651:
Afbeeldinge van 't Casteel / Nassouw midsgaders 't fort Belgica / ende de Redoubt Neira op Banda.
Depiction of Nassau / Castle and of the fort Belgica / and the Redoubt of Neira in Banda.

337 [Johannes Nessel, ca./c. 1651]:
Casteel. Nassau.
Nassau. Castle.

338 C:F: Reimer, 1791:
N:o 2 / Plan, van het Zuydelykste Deel des Eylands, / Neira, / vertoonende de Situatie der Forten, Nassau en Belgica; / met de Stad en naastgeleegene bevestigde Posten, Batteriën, Paggers; enz. enz. enz. [...].
N:o 2 / Plan, of the most Southern Part of the Island of, / [Banda] Neira, / showing the Situation of the Forts, Nassau and Belgica; / with the Town and neighbouring Posts, Batteries, Stockades; etc. etc. etc. [...].

338 [Johannes Rach, leerling of navolger, 1770-1780]:
Banda.

339 C:F: Reimer, [1791]:
N:o 3 / Plans en Profils van 't Fort, / Belgica [...].
N:o 3 / Plans and Profiles of the Fort, / Belgica [...].

339 [J.C. Wagner], 1791:
Gezigt van het Eijland, Banda Neijra.
View of the Island of, Banda Neira.

339 [Johannes Rach, leerling of navolger, 1770-1780]:
Het Gezigt van Banda, ziende de Brandende Bergh van voore, int / verschiet het Edelen Comp:s Casstel met desselfs Gebouwen en / Gebergtens van de Reede af te zien.
The View of Banda, seeing the Burning Mountain from the front, in the / distance the Honourable Company's Castle with its Buildings and / Mountains as seen from the Roads.

340 [Johannes Vingboons, 1665-1670]:
Banda.
Banda [Lontor].

341 [Anoniem / Anonymous, ca./c. 1637]:
[Kaart van het westelijke deel van Groot-Banda of Lontor].
[Map of the western part of Greater Banda or Lontor].

341 [Anoniem / Anonymous, ca./c. 1637]:
Banda.
Banda [Lontor].

342 [Anoniem / Anonymous, ca./c. 1637]:
[Kaart van het noordelijk deel van Groot-Banda of Lontor].
[Map of the northern part of Greater Banda or Lontor].

342 [Anoniem / Anonymous, ca./c. 1637]:
[Kaart van het oostelijke deel van Groot-Banda of Lontor].
[Map of the eastern part of Greater Banda or Lontor].

343 [Anoniem / Anonymous, ca./c. 1637]:
[Kaart van het zuidoostelijk deel van Groot-Banda of Lontor].
[Map of the southeastern part of Greater Banda or Lontor].

343 [Anoniem / Anonymous, ca./c. 1637]:
[Kaart van het zuidelijk deel van Groot-Banda of Lontor].
[Map of the southern part of Greater Banda or Lontor].

344 [Johannes Nessel, ca./c. 1651]:
De Logie. van. Lontour. In Banda.
The Trading Post. of. Lontor. In Banda.

344 [Johannes Nessel, ca./c. 1651]:
Hollandia.

345 [Johannes Nessel, ca./c. 1651]:
Hollandia / Leydt op Lonthoir / in Banda.
Hollandia / Is situated on Lontor / in Banda.

345 [Johannes Nessel, ca./c. 1651]:
Waijer.
Waaier.

Deel 6 / Part 6

346 [Johann Nessel, ca./c. 1651]:
Wayer / in Banda.
Waaier / in Banda [Lontor].

346 [Johannes Nessel, ca./c. 1651]:
Lacoy. Ourien. / Dender. Culenburg.
Lakoei. Oerien. / Dender. Culemborg.

347 [Anoniem / Anonymous, ca./c. 1637]:
Poulo Ay.
Poelau Ai.

347 [Johannes Vingboons, 1665-1670]:
Poulo Aij.
Poelau Ai.

348 [Johannes Nessel, ca./c. 1651]:
Casteel Revenge. / Poulou Ay. Pars.
Revenge Castle. / Poelau Ai. Pars.

349 [Anoniem / Anonymous, ca./c. 1622):
'T Fort Revengie gelegen opt Eijlant PoloAij / een vande Eijlanden Banda etc.
Fort Revengie situated on the Island of Poelau Ai / one of the Banda Islands etc.

349 [Johannes Nessel, ca./c. 1651]:
C. Revenge / op't Eylandt P:o Aij in / Banda.
C. Revenge / on the Island of Poelau Ai in / Banda.

350 [Anoniem / Anonymous, ca./c. 1623]:
Poelou Ron.
Poelau Ron.

350 [Anoniem / Anonymous, ca./c. 1637]:
Poulo Ron.
Poelau Roen.

351 [Johannes Vingboons, 1665-1670]:
Poulo Ron.
Poelau Roen.

351 [Johannes Vingboons, 1665-1670]:
Rosingheijn.
Rozengain.

352 [Anoniem / Anonymous, ca./c. 1637]:
Rosingeijn.
Rozengain.

352 [Anoniem / Anonymous, ca./c. 1623]:
De redoute van Rossingeyn.
The redoubt of Rozengain.

353 [Anoniem / Anonymous, 1630-1640]:
[Kaart van Ceram, de Banda-archipel en de Kai- en Aroe-eilanden].
[Chart of Ceram, the Banda Archipelago and the Kai and Aroe Islands].

353 [Anoniem / Anonymous, 1630-1640]:
[Kaart van de zuidkust van Ceram, de Banda-archipel en de Kai en Aroe-eilanden].
[Chart of the south coast of Ceram, the Banda Archipelago and the Kai and Aroe Islands].

354 [Gerrit de Haan, 1760]:
Banda tot Arouw.
Banda to Aroe.

355 [Anoniem / Anonymous, 1645]:
Verthoningh vande vloot soo als in Ordre / volgens den Seijnbrieff van Batavia na / Amboina geseijlt sijn.
Depiction of the fleet as it sailed in Order / according to the Sailing Instructions from Batavia to / Ambon.

355 [Anoniem / Anonymous, 1646]:
Verthoningh vande vloot soo als volgens / Ordre uijt Banda na de Zuijt Oost / Eijlanden zijn genavigeert.
Depiction of the fleet as it sailed in / Order from Banda to the South-East / Islands.

355 [Anoniem / Anonymous, 1646]:
Dus vertoont hem de N:W: sijde vant Eijlandt Tenimber alsmen / ontrent midwege een Canonschoot buijten de wal is.
Thus appears the N:W: side of the Island of Tanimbar when / one is half a Cannon shot from the shore.
Aldus verthoont hem de Z:oost sijde van Tenimber alsmen ontrent / ⅛ mijl aen't Zuijdelijckste Einde ter rheede licht.
Thus appears the S:East side of Tanimbar when / one is anchored in the roads at about / ⅛ mile from the Southernmost Tip.

III Indische Archipel en Oceanië / Malay Archipelago and Oceania

356 [Anoniem / Anonymous, 1646]:
Afbeeldinge van't Z:Z:W: Einde des / Eijlants Tenimber met de vier Negrijen, / Ouwer, romeaen, Romomor ende Ivenoer / daer de Loge int midden staet en de Com / alwaer met de vloot in d'oost mouson ge / seth en van d'holdienende Zee bevrijdt / lagen.
Depiction of the S:S:W: End of the / Island of Tanimbar with its four Villages, / Ouwer, Romeaen, Romomor and Ivenoer / in between which the Lodge is situated and the Bay / where our fleet was anchored during the east monsoon / well protected from the heavy Seas.

356 [Anoniem / Anonymous, 1646]:
D'Logie op / Tenimber.
The Trading Post in / Tanimbar.

357 [Anoniem / Anonymous, 1646]:
[Kaart van de Baai van Damar].
[Chart of Damar Bay].

357 [Anoniem / Anonymous, 1646]:
[Kaart van het eiland Damar].
[Chart of Damar Island].

358 [Anoniem / Anonymous, 1646]:
[Aanzicht in vogelvlucht en plattegrond van het fort op Damar].
[Bird's-eye view and plan of the fort in Damar]

356 [Anoniem / Anonymous, 1646]:
D'Logie op / Tenimber.
The Trading Post in / Tanimbar.

357 [Anoniem / Anonymous, 1646]:
[Kaart van de Baai van Damar].
[Chart of Damar Bay].

357 [Anoniem / Anonymous, 1646]:
[Kaart van het eiland Damar].
[Chart of Damar Island].

358 [Anoniem / Anonymous, 1646]:
[Aanzicht in vogelvlucht en plattegrond van het fort op Damar].
[Bird's-eye view and plan of the fort in Damar].356 [Anoniem / Anonymous, 1646]:
Afbeeldinge van't Z:Z:W: Einde des / Eijlants Tenimber met de vier Negrijen, / Ouwer, romeaen, Romomor ende Ivenoer / daer de Loge int midden staet en de Com / alwaer met de vloot in d'oost mouson ge / seth en van d'holdienende Zee bevrijdt / lagen.
Depiction of the S:S:W: End of the / Island of Tanimbar with its four Villages, / Ouwer, Romeaen, Romomor and Ivenoer / in between which the Lodge is situated and the Bay / where our fleet was anchored during the east monsoon / well protected from the heavy Seas.

blad 335 boven / sheet 335 above:

Badische Landesbibliothek, K477 fol. 63.

[Anoniem, ca. 1637] :
[Anonymous, c. 1637] :

Gounong Api / Neyra.

Goenoeng Api / [Banda] Neira.

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, 47 x 60 cm.
1 map : ms on paper, 47 x 60 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Banda Neira, Goenoeng Api (Bandanaira, Gunung Api). Deze kaart van Goenoeng Api en Neira uit de collectie van Artus Gijsels maakt deel uit van een helaas anonieme reeks waartoe hierna ook die op de bladen 341-343, 347, 350 en 352 behoren. Ze geven in opmerkelijk detail de situatie op de afzonderlijke Banda-eilanden omstreeks 1637 weer, met de toenmalige indeling in perken, de particuliere muskaatnootplantages onder compagniestoezicht, en zelfs het aantal slaven dat op elk perk tewerkgesteld was. Deze slaven werden door de perkeniers van de Compagnie gekocht, waarbij aanvankelijk, vanwege het tekort aan arbeidskrachten na de ontvolking van Lontor en Roen door Coen in 1621, aan ieder slechts een beperkt quotum kon worden toegewezen. Op het hoofdeiland Banda Neira zijn de 'kastelen' Nassau en Belgica ingetekend, met op de heuvel daarboven nog een afzonderlijke redoute Neira.

Bandanaira, Gunung Api (Banda Neira, Goenoeng Api). This map of Gunung Api and Naira from the collection of Artus Gijsels is part of an unfortunately anonymous series, to which those on sheets 341-343, 347, 350 and 352 also belong. They present in remarkable detail the situation on the separate islands in the Banda Archipelago in about 1637, with the then division into *perken*, the private nutmeg plantations under Company supervision, and even the number of slaves employed there. The cultivators bought these slaves from the Company, with the restriction that initially only a limited number could be allocated to each one, due to the shortage of workers after the depopulation of Lontor and Run by Coen in 1621. On the main island of Banda Naira or Bandanaira the 'castles' of *Nassau* and *Belgica* have been drawn in, with an additional reboubt, *Neira*, on the hill above them.

blad 335 onder / sheet 335 below:

Rijksmuseum Amsterdam, SK-A-4476.

[Johannes Vingboons, 1662-1663] :

Neyra.

[Banda] Neira.

Olieverf op doek : 97 x 140 cm.
Oils on canvas : 97 x 140 cm.

Dit schilderij van Banda Neira in vogelvlucht gezien vanuit het zuiden werd in 1662-1663 op het atelier van Johannes Vingboons vervaardigd in opdracht van de Kamer Amsterdam van de VOC, tezamen met nog negen aanzichten van VOC-vestigingen in Voor-Indië, China, Siam en Cambodja. De schilderijen sierden jarenlang de vergaderzaal en andere kamers in het Oost-Indisch Huis in Amsterdam. Het Nationaal Archief en de British Library bezitten vrijwel identiek aanzichten van Neira door Vingboons, maar dan uitgevoerd in waterverf op papier, respectievelijk onder inventarisnummer 4.VELH 619.114 en nummer ADD 34.184-33.

This painting of Banda Naira in bird's-eye perspective looking from the south was made in 1662-1663 in the studio of Johannes Vingboons on the instructions of the Amsterdam Chamber of the VOC, together with another nine views of Company establishments in India, China, Siam and Cambodia. For years the paintings adorned the walls of the meeting room and other rooms in the East India House in Amsterdam. The Netherlands National Archives and the British Library possess practically identical views of Naira by Vingboons, but then done in water colour on paper, listed under number 4.VELH 619.144 and ADD 34.184-33 respectively.

blad 336 boven / sheet 336 above:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 40:22.

[Johannes Vingboons, 1665-1670] :

Gounong Apij.

Goenoeng Api.

Schaalstok van Twee Dutsche mijlen. 15 voor Een graadt der Breedte. Het Achtendeel = [ca. 1 : 10.600]
Scale-bar of *Twee Dutsche mijlen. 15 voor Een graadt der Breedte. Het Achtendeel* = [approximately 1 : 10.600].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 55,5 x 42 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 55.5 x 42 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Een vergelijking met de kaart uit Gijsels' collectie op blad 335 boven toont aan dat Vingboons deze of een kopie daarvan ook nog gebruikte voor dit overzicht van de afzonderlijke eilanden Goenoeng Api (boven) en Banda Neira (onder) in de atlas van Laurens van der Hem, waarin dus de situatie van omstreeks 1637 is weergegeven.

A comparison with the map from Gijsels's collection on sheet 335 above shows that Vingboons used this or a copy of it for this view of the separate islands of Gunung Api (above) and Banda Naira (below) in the atlas of Laurens van der Hem, which thus depicts the situation in about 1637.

blad 336 onder / sheet 336 below:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 40:23.

[Johannes Vingboons, 1665-1670] :

Neijra.

[Banda] Neira.

Schaalstok van 1/4 Duijtsche Mijlen. 15 op Een graadt der Breedte = [ca. 1 : 10.300].
Scale-bar of *1/4 Duijtsche Mijlen. 15 op Een graadt der Breedte* = [approximately 1 : 10,300].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 53,5 x 51 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 53.5 x 51 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

blad 337 boven / sheet 337 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1357.

[Johannes Nessel], A:o 1651 :

Afbeeldinge van 't Casteel / Nassouw midsgaders 't fort Belgica / ende de Redoubt Neira op Banda.

Depiction of Nassau / Castle and of the fort Belgica / and the Redoubt of Neira in Banda.

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart met aanzicht in vogelvlucht : ms op papier, 33 x 41,5 cm.
1 map with a bird's-eye perspective : ms on paper, 33 x 41.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verso: 392 664 Rapp.VlvO. 392.

Nassau, Belgica. De weergave van de forten Nassau en Belgica en de redoute Neira door Johannes Nessel is vrijwel identiek aan die in de ca. vijftien jaar oudere tekening uit de collectie van Gijsels op blad 335 boven. De bijbehorende plattegrond van Kasteel Nassau, de zetel van het gouvernement Banda, op blad 337 onder geeft de precieze afmetingen van het fort in Rijnlandse voeten. De enigszins verwarrende plaatsaanduiding 'op Banda' verwijst niet naar het eiland Banda Neira maar naar het gouvernement Banda; een vermelding van Banda als afzonderlijke eilandnaam had in de compagniestijd vrijwel altijd alleen betrekking op Groot-Banda of Lontor.

Nassau, Belgica. The rendering of the forts of *Nassau* and *Belgica* and the redoubt of *Neira* by Johannes Nessel is practically identical to the one from Gijsels's collection on sheet 335 above, which is about fifteen years older. The accompanying ground-plan of Nassau Castle, the seat of the Banda Government, on sheet 337 gives the precise dimensions of the fort in Rhineland feet. The somewhat confusing name 'on Banda' does not indicate the island of Banda Naira but the Government of Banda; in the time of the Company, when Banda was used as the name of an island, it almost always referred only to Greater Banda or Lontor.

blad 337 onder / sheet 337 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1358.

[Johannes Nessel, ca./c. 1651] :

Casteel. Nassau.

Nassau. Castle.

Schaalstok van 250 Rijntlantsche voeten = [ca. 1 : 650].
Scale-bar of *250 Rijntlantsche voeten* = [approximately 1 : 650].

1 kaart : ms op papier, 33 x 41,5 cm.
1 map : ms on paper, 33 x 41.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verso: 393 664 f.

Verklaringen: [rechtsboven] een plaatsaanduiding :
Explanations: [upper right] a note indicating the location :

In Banda.

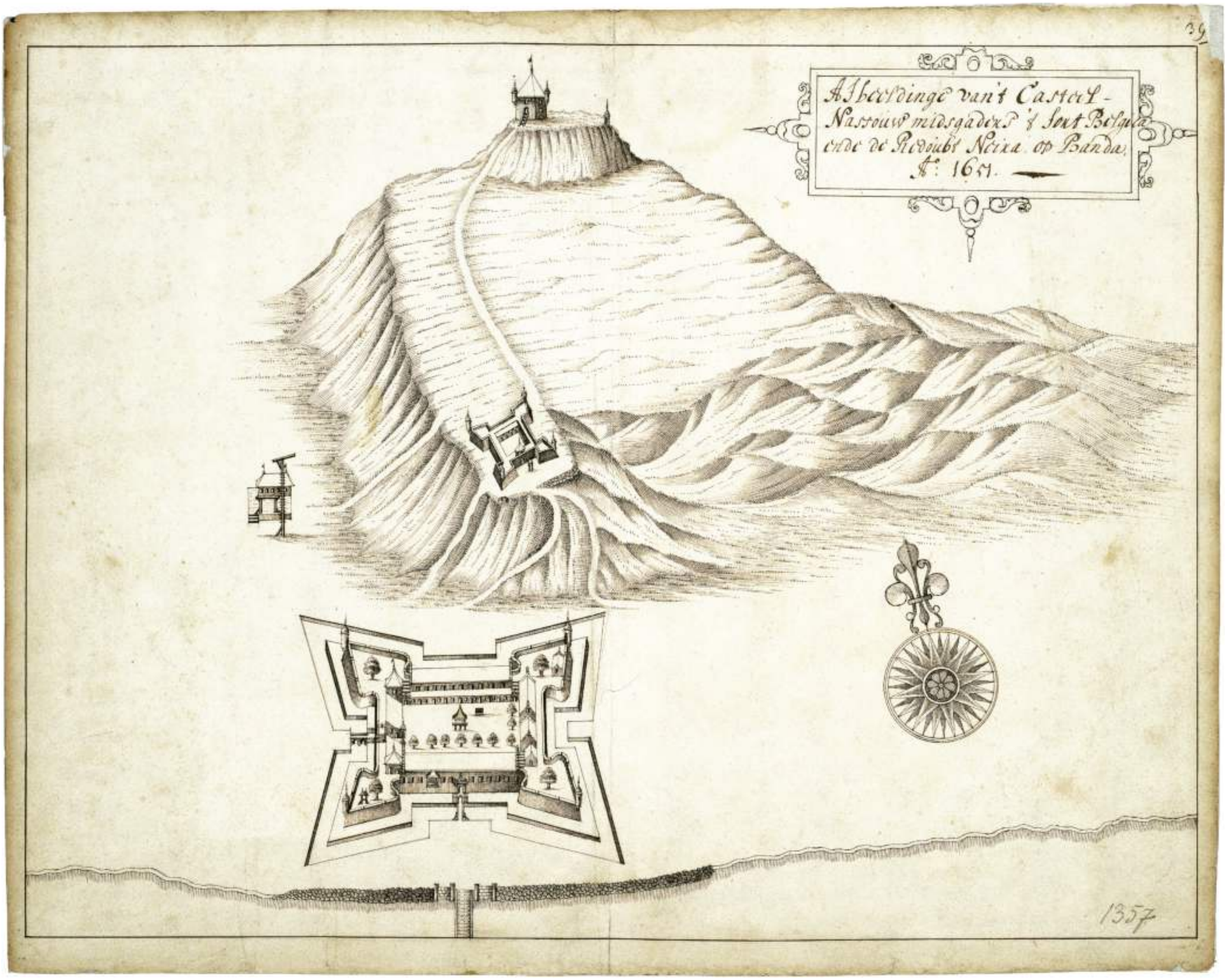

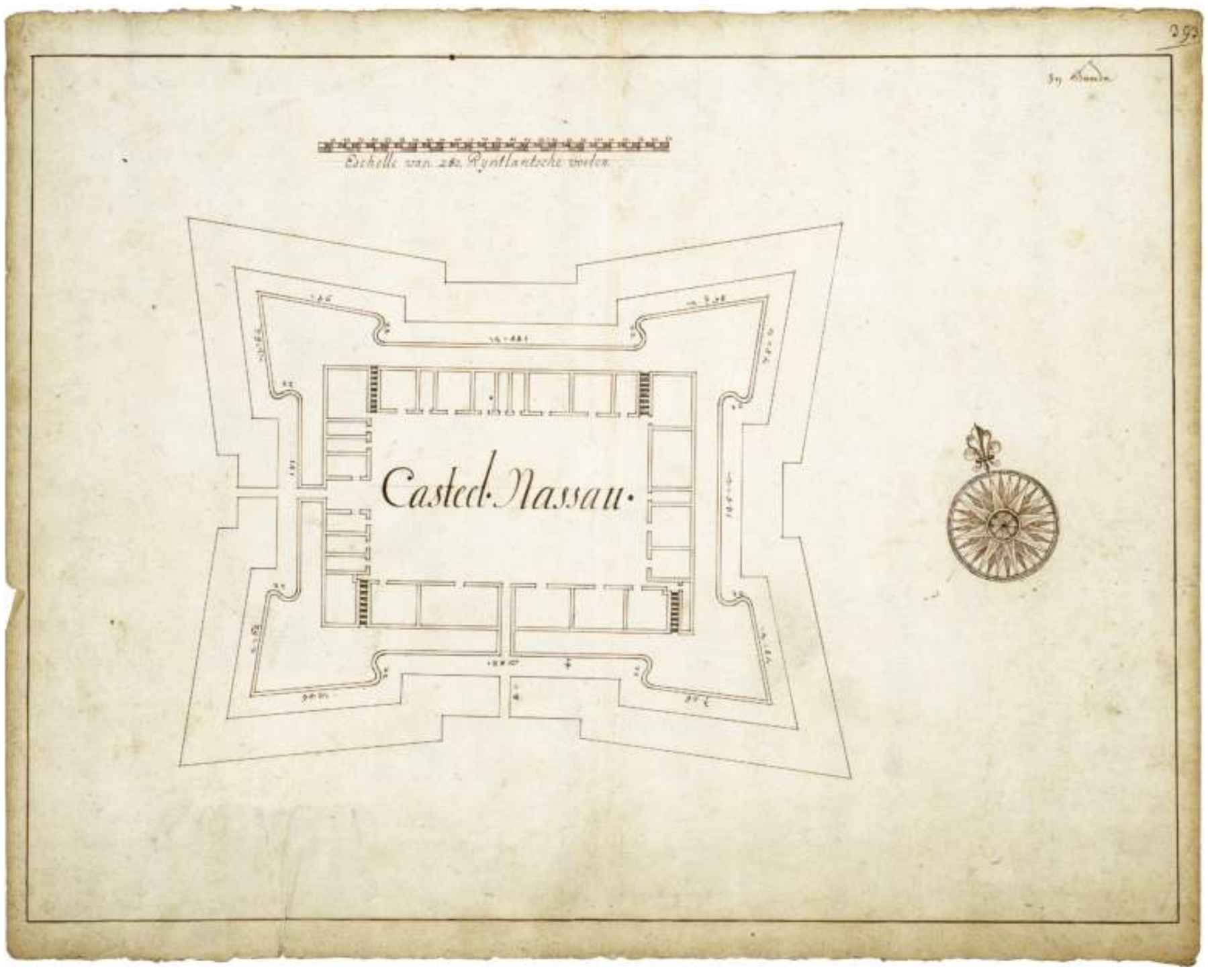

blad 338 boven / sheet 338 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1361.

Door C:F: Reimer, 1791 :
By C:F: Reimer, 1791 :

N:o 2 / Plan, van het Zuydelykste Deel des Eylands, / Neira, / vertoonende de Situatie der Forten, Nassau en Belgica; / met de Stad en naastgeleegene bevestigde Posten, Batteriën, Paggers; enz. enz. enz. […].

N:o 2 / Plan, of the most Southern Part of the Island of, / [Banda] Neira, / showing the Situation of the Forts, Nassau and Belgica; / with the Town and neighbouring Posts, Batteries, Stockades; etc. etc. etc. […].

Schaalstok van 150 [Rijnlandse] Roeden = [ca. 1 : 1.040].
Scale-bar of *150* [*Rijnlandse*] *Roeden* = [approximately 1 : 1,040].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 127,5 x 147 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 127.5 x 147 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is boven.

Verso: No. 2 663.

Verklaringen: [linksboven] vervolg van de titel :
Explanations: [upper left] continuation of the title :

Gelyk dezelven bevonden wierden, en geleegen waren bij de, in den Jaare, 1791 gedaane Meeting / ter Ordre van de Weledel Gestrenge Heeren,Vaillant, /Verhuel en Graevestein, Comissarissen militair, enz. enz.

Carl Friedrich Reimers plattegrond van de hoofdplaats op Banda Neira met de forten Nassau en Belgica en diverse andere versterkingen laat goed uitkomen hoe de heuvel noordelijk van Belgica in de late compagniestijd geheel afgeplat was en ook geen afzonderlijke redoute meer droeg, het resultaat van een tientallen jaren durende afgraving in het kader van de algehele herbouw van Belgica na 1672. De ondertitel geeft aan dat de forten bij de opmeting in 1791 volgens de Militaire Commissie nog altijd 'genoegen waren' en dus niet verder versterkt hoefden te worden. In het bijbehorende aparte plan van Fort Belgica op blad 339 boven worden door Reimer daartoe dan ook geen projectvoorstellen gepresenteerd. Zie ter vergelijking de kaart van de forten van Banda Neira uit ca. 1690 in Deel I: *Atlas Amsterdam / Atlas Isaak de Graaf*, II-26a.

(vervolg op pag. 338 / continued on p. 338)

(vervolg van pag. 337 / continued from p. 337)

Carl Friedrich Reimer's plan of the main town on Banda Naira with the forts of *Nassau* and *Belgica* and various other fortifications shows clearly how the hill to the north of *Belgica* in the late Company period had been completely levelled and no longer bore a separate redoubt, the result of decades of quarrying in connection with the total rebuilding of *Belgica* after 1672. The sub-heading indicates that with the survey in 1791 according to the Military Commission the forts still 'were sufficient', and hence did not need to be further strengthened. So in the accompanying separate plan of the fort *Belgica* on sheet 339 above, Reimer does not present any project proposals for this. For a comparison see the map of the forts of Banda Naira from about 1690 in Volume I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, II-26a.

blad 338 onder / sheet 338 below:

Perpustakaan Nasional Republik Indoneisa, BG 16.

[Johannes Rach, leerling of navolger, 1770-1780] :
[Johannes Rach, pupil or follower, 1770-1780] :

Banda.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Het is niet bekend of Johannes Rach, de van oorsprong Deense tekenaar en artillerist die in de jaren 1764-1783 voor de Compagnie in Batavia werkzaam was (zie het Voorwoord bij Deel II: *Java en Madoera*), ooit Banda bezocht. Deze tekening met een aanzicht van Goenoeng Api (links) en Banda Neira (rechts) maakte hij waarschijnlijk niet zelf, evenmin als het pendant met een vergaand overeenkomende voorstelling op blad 339 onder.

It is not known whether Johannes Rach, the artist and gunner of Danish origin who was working for the Company in Batavia in the years 1764-1783 (see the Preface to Volume II: *Java and Madura*), ever visited Banda. Apparently he did not make this drawing with a view of Gunung Api (left) and Banda Naira (right) himself, any more than its counterpart with a largely corresponding depiction on sheet 339 below.

Bijschriften: pag. 340 / Captions: p. 340

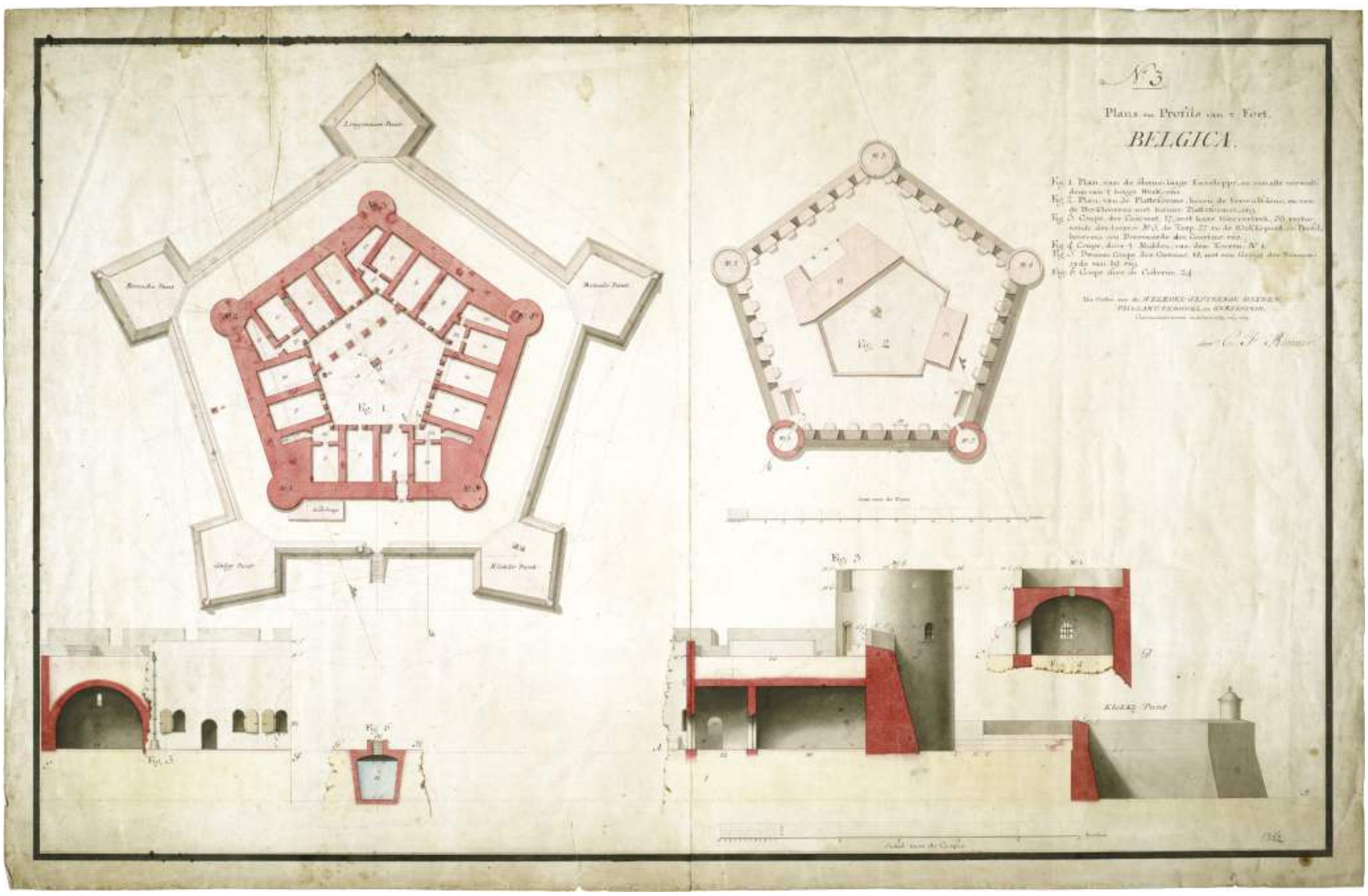

HET GEZIGT VAN BANDA, ZIENDE DE BRANDENDE BERGH VAN VOORE, INT
VERSCHIET HET EDELEN COMP:S CASSTEL MET DESSELFS GEBOUWEN EN
GEBERGTENS VAN DE REEDE AF TE ZIEN.

blad 339 onder / sheet 339 below:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BW 71.

[Johannes Rach, leerling of navolger, 1770-1780] :
[Johannes Rach, pupil or follower, 1770-1780] :

Het Gezigt van Banda, ziende de Brandende Bergh van voore, int / verschiet het Edelen Comp:s Casstel met desselfs Gebouwen en / Gebergtens van de Reede af te zien.

The View of Banda, seeing the Burning Mountain from the front, in the / distance the Honourable Company's Castle with its Buildings and / Mountains as seen from the Roads.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier,
35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

blad 339 boven / sheet 339 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1362.

Door C:F: Reimer, [1791] :
By C:F: Reimer, [1791] :

N:o 3 / Plans en Profils van 't Fort, / Belgica [...].

N:o 3 / Plans and Profiles of the Fort, / Belgica [...].

Schaalstok van 15 [Rijnlandse] Roeden = [ca. 1 : 275]
[profielen] 5 [Rijnlandse] Roeden = [ca. 1 : 85].
Scale-bar of 15 [*Rijnlandse*] *Roeden* = [approximately 1 : 275]
[profiles] 5 [*Rijnlandse*] *Roeden* = [approximately 1 : 85].

2 kaarten + 5 profielen : ms op papier, gekleurd, 64,5 x 100 cm.
2 maps + 5 profiles : ms on paper, coloured, 64.5 x 100 cm.

Verso: 664.

Verklaringen: [rechtsboven] vervolg van de titel :
Explanations: [upper right] continuation of the title :

Ter Ordre van de Weledel Gestrenge Heeren, / Vaillant, Verhuel, en Graevestein, / Commissarissen militair, enz enz.

[rechtsboven] een legenda bij de cijfers 1 t/m 6 :
[upper right] a key to the numbers 1 to 6 :

Fig. 1: Plan van de steene laage Enveloppe, en dan alle verwulfdens van't hooge Werk; enz.
Fig. 2: Plan van de Platteforme, boven de Verwulfdens; en van de Hoektoorens met hunne Platteformes, enz.
Fig. 3: Coupe der Casemat, 17, met haar Voorvertrek, 33, vertoonende den tooren N:o 5, de Trap, 27 en de Klokkepunt, in Profil, benevens een Doorsnede der Courtine, enz.
Fig. 4: Coupe, door 't Midden, van den Tooren, N:o 1.
Fig. 5: Dwaars Coupe, der Casemat, 18, met een Gezigt der Binnenzyde van 19, enz.
Fig. 6: Coupe door de Cisterne, 24.

In de tijd van Reimer was het fort Belgica al tweemaal verbouwd. De eerste keer was het gouverneur Johan van Dam (1661-1665) die het bouwvallig geworden eerste fortje uit 1611 af liet breken en in 1662 met het oude bouwmateriaal een nieuwe versterking iets hoger op de heuvel liet bouwen (Belgica II). Bij een nadere inspectie door onder anderen Georg Rumphius werd al kort nadien een steviger en beter gelegen fort noodzakelijk geacht, waarvan de bouw in 1672 begon. De vroegere redoute Neira noordelijk op de berg werd toen afgebroken en het terrein ter plaatse verder afgegraven. De plans en profielen op Reimers tekening uit 1792 tonen het vijfhoekige fort Belgica III, dat in hoofdzaak omstreeks 1675 was voltooid.

In Reimer's time the *Belgica* fort had already been rebuilt twice. The first time it was Governor Johan van Dam (1661-1665) who had the dilapidated first fort from 1611 demolished and a new fortification somewhat further up the hill built with the old building materials (*Belgica* II). On further inspection by Georg Rumphius among others, shortly after that a stronger and better located fort was considered necessary, and building on this began in 1672. The former redoubt of *Neira* on the northern side of the mountain was then demolished and the ground there was further quarried. The plans and profiles on Reimer's drawing from 1792 show the five-cornered fort *Belgica* III, which was finished in essentials around 1675.

blad 339 midden / sheet 339 centre:

Maritiem Museum Rotterdam, WAE 188-B.

[J.C. Wagner], den 25 Maart 1791 :
[J.C. Wagner], the 25th of March, 1791 :

Gezigt van het Eijland, Banda Neijra.

View of the Island of, Banda Neira.

Tekening met pen en penseel, uitsnede, 27,5 x 42,5 cm.
Pen and brush drawing, section, 27.5 x 42.5 cm.

Dit aanzicht van Banda Neira is opgenomen in een verzameling kustgezichten of landverkenningen getiteld *Landt Teekeningen Opgenomen onder Commando van den Weledele gestrenge Heer M. Hartman Captain ter Zee Commanderende s Lands fregat Bellona in de jaaren 1789, 1790 tot 21 januari 1791 gedurende de Reijze van Holland naar Batavia van daar na de Molukse Eijlanden tot de terugkomst op Semarang op Java.* De tekeningen, alle van de hand van Wagner, behoorden waarschijnlijk bij het journaal dat van deze expeditie is bijgehouden (beide nu in de collectie van het Maritiem Museum Rotterdam). J.C. Wagner was officier aan boord van de *Bellona*, een der schepen in het Landseskader in de Oost onder commandeur A.H.C. Staringh, en nam een paar maanden later ook deel aan de aanval op Goram of Gorong (blad 324).

This view of Bandanaira was included in a collection of coastal scenes or landfalls titled 'Drawings of Landfalls Made on the Orders of the Noble Gentleman M. Hartman, Sea Captain Commanding the Home Fleet Frigate *Bellona* in the years 1789, 1790 to January 1791 during the Voyage from Holland to Batavia, from there to the Moluccan Islands up to the return to Semarang in Java'. The drawings, all by Wagner, probably pertained to the log that was kept on this expedition (both now in the collection of the Maritime Museum, Rotterdam). J.C. Wagner was an officer on board the *Bellona*, one of the ships in the *Landseskader* in the East under Commander A.H.C. Staringh, and a few months later also took part in the attack on Goram or Gorong (sheet 324).

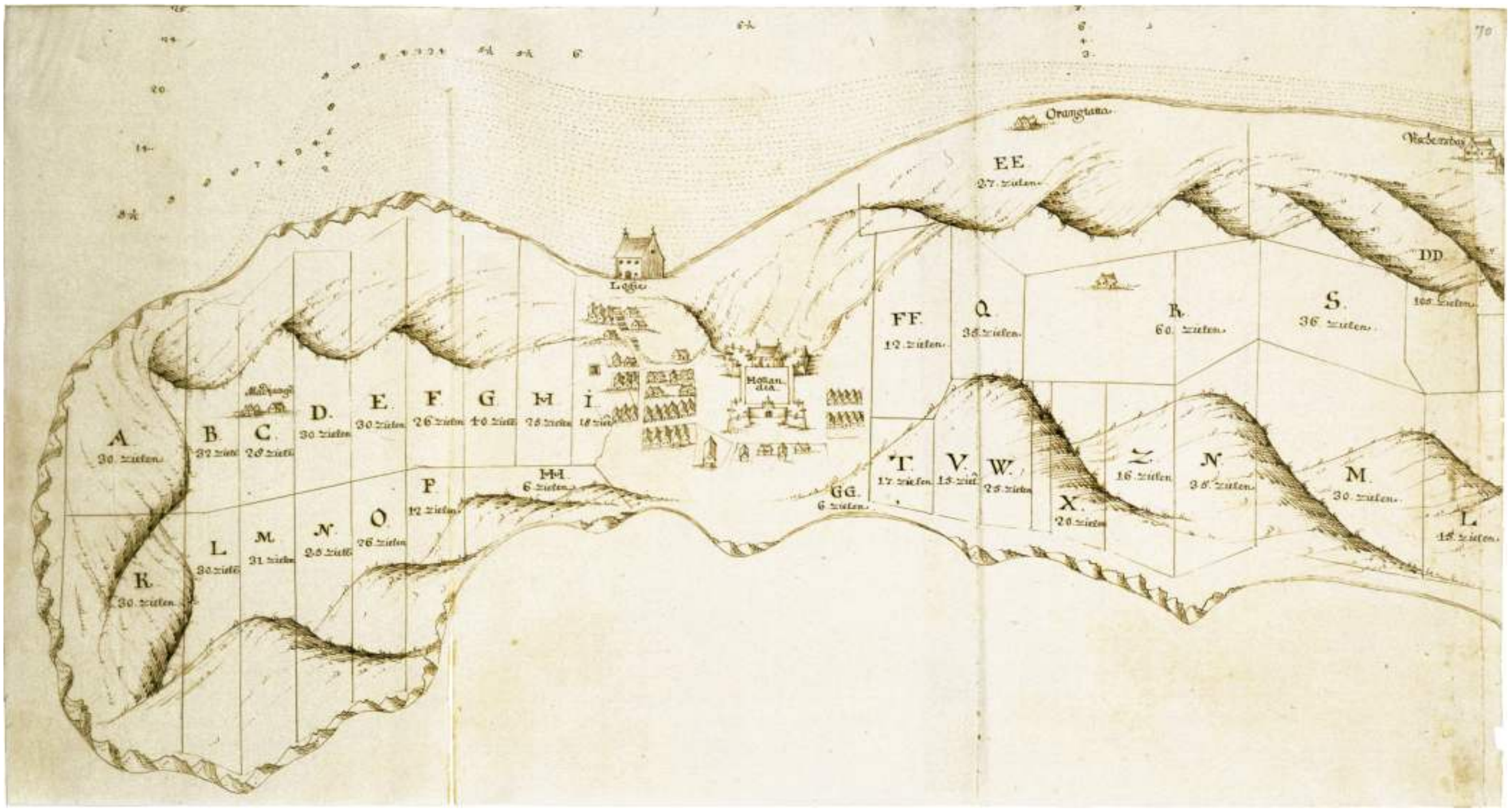

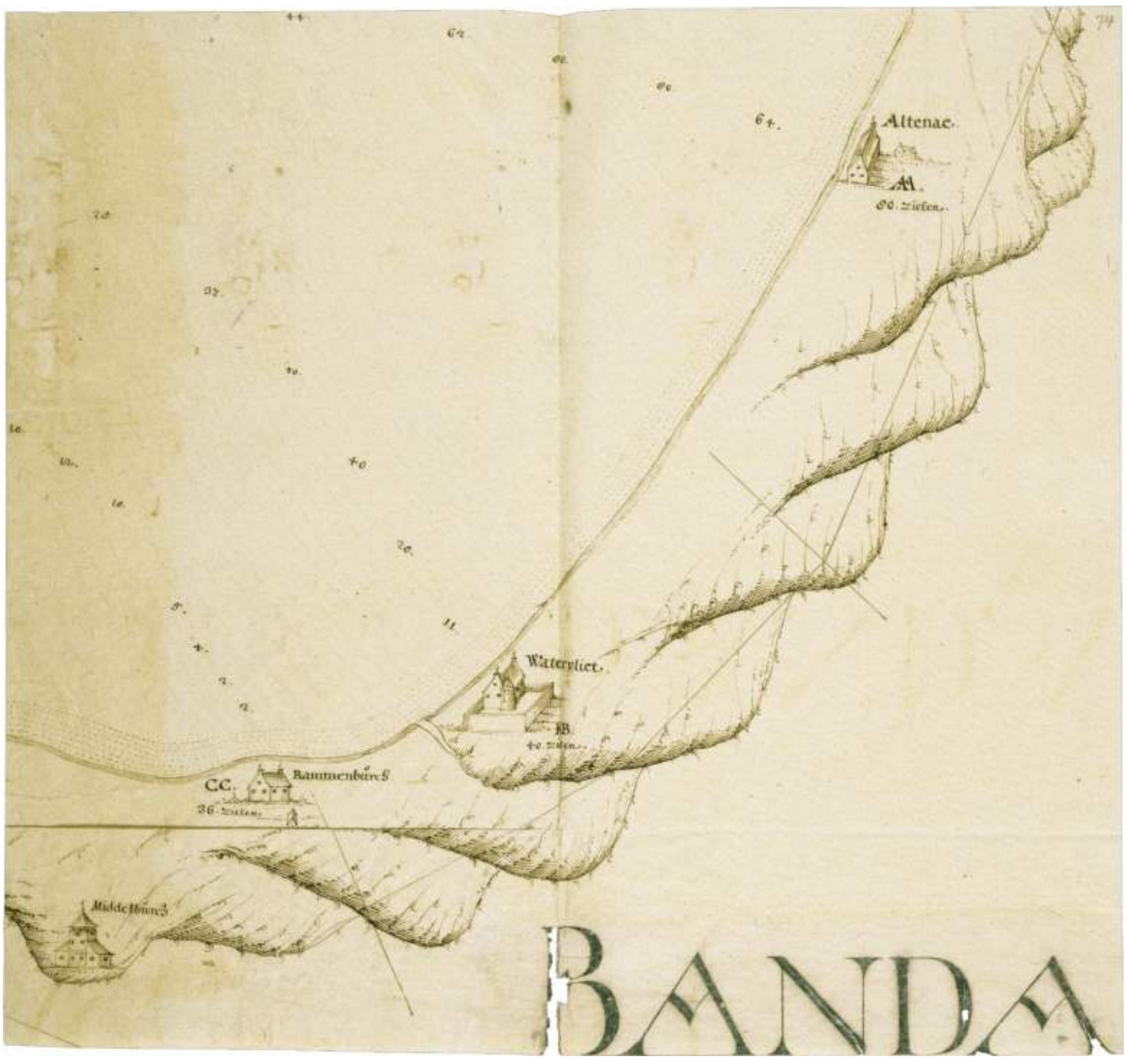

blad 340 / sheet 340:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 40:21.

[Johannes Vingboons, 1665-1670] :

Banda.

Banda [Lontor].

Schaalstok van 1/4 [Duitse] Mijl Parck = [ca. 1 : 10.600].
Scale-bar of 1/4 [*Duitse*] *Mijl Parck* = [approximately 1 : 10,600].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 54 x 105 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 54 x 105 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is boven.

Groot-Banda, Lontor (Lontar). Ook voor deze kaart van Lontor – in de titel als afzonderlijk eiland naar het toenmalige gebruik aangeduid als Banda – combineerde Vingboons weer de gedetailleerde deelkaarten uit de collectie van Aert Gijsels, die hierna zijn gereproduceerd op de bladen 341-343.

Greater Banda, Lontar (Lontor). For this map of Lontor – in the title indicated as a separate island as Banda according to the usage then – Vingboons again combined the detail maps from the collection of Aert Gijsels, which are reproduced below on sheets 341-343.

blad 341 boven / sheet 341 above:

Badische Landesbibliothek, K477 fols. 69-70.

[Anoniem, ca. 1637] :
[Anonymous, c. 1637] :

[Kaart van het westelijke deel van Groot-Banda of Lontor].

[Map of the western part of Greater Banda or Lontor].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, 29,5 x 54 cm.
1 map : ms on paper, 29.5 x 54 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is boven.

Dit kaartdeel bedekt mede de hoofdplaats Lontor (ook: Lonthoir, Lontoir) van het gelijknamige eiland, met de loge en het iets hoger landinwaarts gelegen fortje uit 1624. Dit laatste kreeg aanvankelijk ook de naam Lonthoir, maar werd in 1628 hernoemd tot Hollandia. Bijna pal zuidelijk van Hollandia lag aan de zuidkust van Lontor sinds 1622 de redoute Lakoei of Halfmaan, die hier merkwaardigerwijs niet is ingetekend. Zie ook de plattegronden en tekeningen op de bladen 344, 345 boven, 346 onder en de kaart van de plaats Lonthoir en omgeving uit ca. 1690 in Deel I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, II-26d.

This map section covers both the main town, Lontor (also spelt Lonthoir or Lontoir), of the island of the same name, and the lodge and the little fort of 1624 located a little higher inland. This fort was originally called *Lonthoir* as well, but in 1628 it was renamed *Hollandia*. Almost due south of *Hollandia* lay on the south coast of Lontor from 1622 the redoubt of Lakui or *Halfmaan*, but remarkably this has not been drawn in. See also the ground-plans and drawings on sheets 344, 345 above, 346 below and the plan of the town of Lonthoir and surroundings from about 1690 in Volume I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, II-26d).

blad 341 onder / sheet 341 below:

Badische Landesbibliothek, K477 fols. 73-74.

[Anoniem, ca. 1637] :
[Anonymous, c. 1637] :

Banda.

Banda [Lontor].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, 34,5 x 37 cm.
1 map : ms on paper, 34.5 x 37 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Dit kaartblad sluit linksonder aan op de rechterzijde van dat op blad 341 boven en rechtsboven op de onderkant van de kaart op blad 342 boven, en geeft dus een deel van de noordwestkust van het eiland Lontor weer naar de situatie van omstreeks 1637.

This map sheet joins below left with the right-hand side of the one on sheet 341 above, and top right with the lower part of the map on sheet 342 above, and hence shows a part of the north-west coast of the island of Lontor, according to the situation in about 1637.

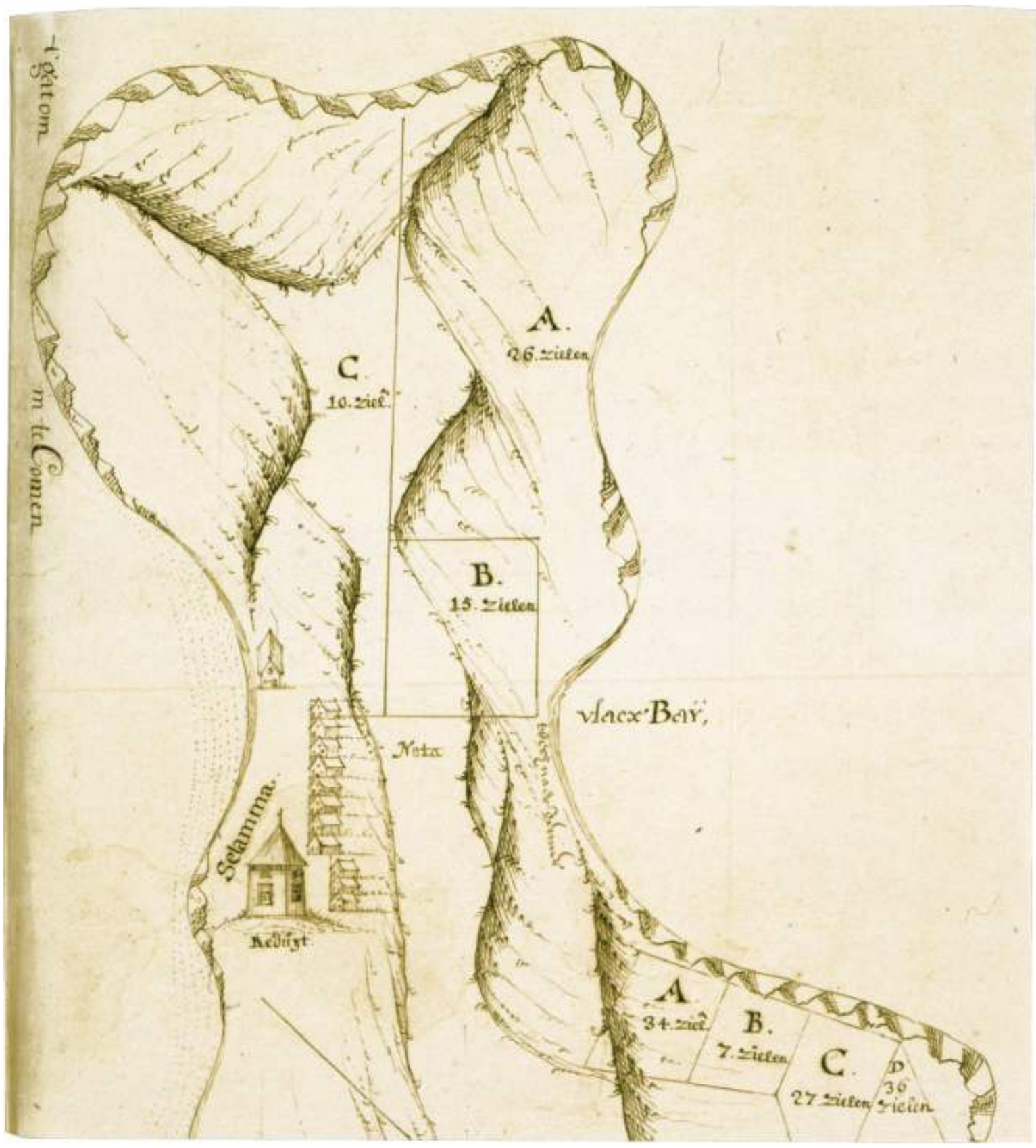

blad 342 boven / sheet 342 above:

Badische Landesbibliothek, K477 fol. 75.

[Anoniem, ca. 1637] :
[Anonymous, c. 1637] :

[Kaart van het noordelijk deel van Groot-Banda of Lontor].

[Map of the northern part of Greater Banda or Lontor].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, 24 x 21 cm.
1 map : ms on paper, 24 x 21 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Aan de westkant is op dit kaartblad van het noordelijkste deel van Lontor al de redoute in 'Selamma' (Selaman, Selamon) afgebeeld, die in 1636-1637 werd gebouwd en de naam Kuilenburg c.q. Culemborg kreeg, waarmee deze kaartserie van de Banda-eilanden uit Gijsels verzameling op ongeveer het laatste jaartal is te dateren. In 1682 werd de kleine versterking geheel herbouwd. Zie ook blad 346 onder.

On this map sheet of the northernmost part of Lontor, on the western side the redoubt in *Selamma* (Selaman, Selamon) is already depicted. This was built in 1636-1637 and was given the name *Kuilenburg* or *Culemborg*, so that this series of maps of the Banda Islands from Gijsels's collection can be dated to the latter year. In 1682 the little fort was completely rebuilt. See also sheet 346 below.

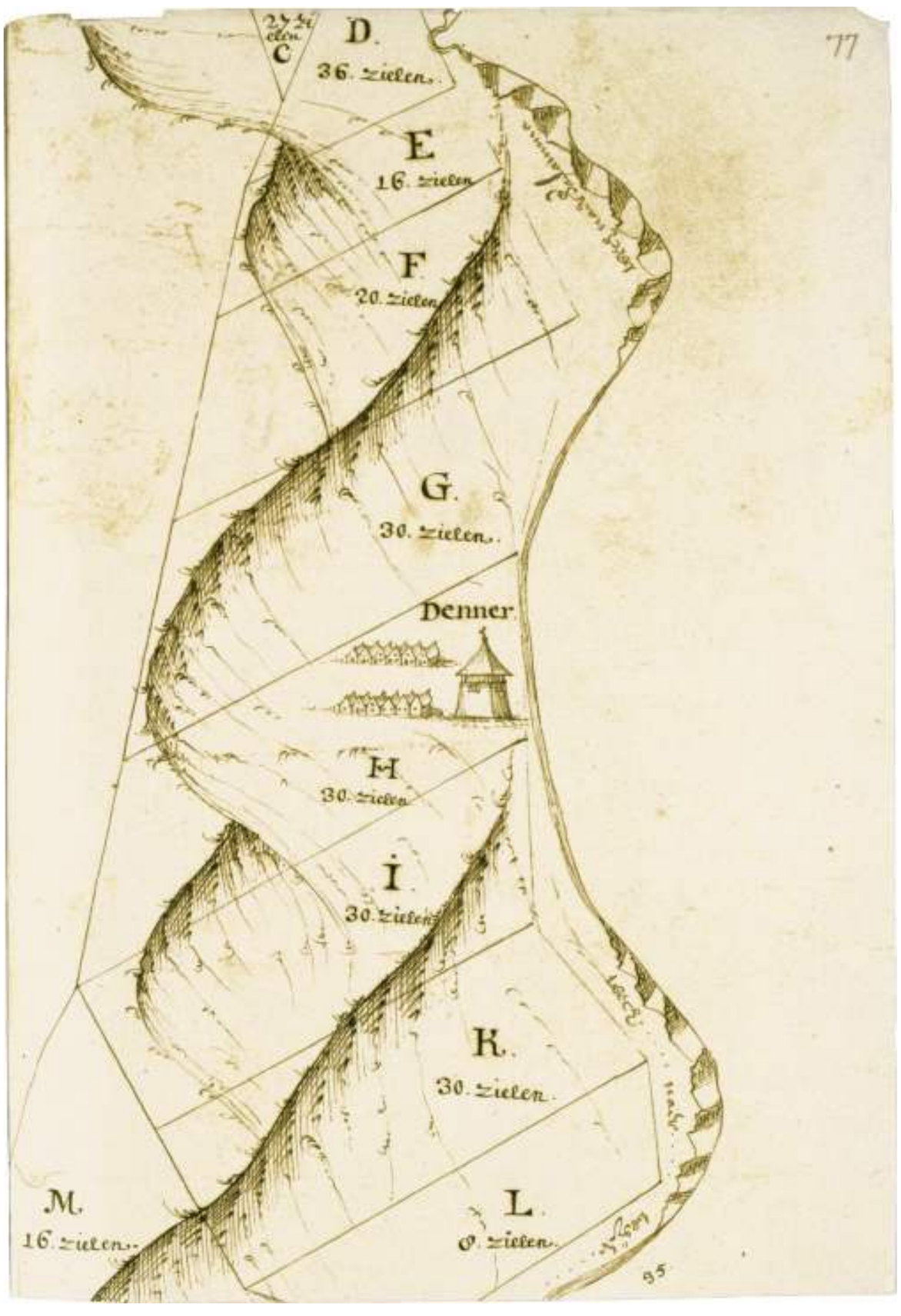

blad 342 onder / sheet 342 below:

Badische Landesbibliothek, K477 fol. 77.

[Anoniem, ca. 1637] :
[Anonymous, c. 1637] :

[Kaart van het oostelijke deel van Groot-Banda of Lontor].

[Map of the eastern part of Greater Banda or Lontor].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, 26 x 14,5 cm.
1 map : ms on paper, 26 x 14.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Aan de bovenzijde sluit dit kaartblad van een deel van de oostkust van Lontor aan op de onderkant van dat op blad 342 boven en aan de onderzijde op de bovenkant van de kaart op blad 343 boven. De ingetekende redoute 'Denner' uit 1626, correct Dender of Morgenster, is ook afgebeeld op blad 346 onder.

On the upper side this map sheet of a part of the east coast of Lontor joins with the lower side of that on sheet 342 above, and with the lower side on the upper part of the map on sheet 343 above. The redoubt *Denner* from 1626 drawn here, more correctly *Dender* or *Morgenster*, is also depicted on sheet 346 below.

blad 343 boven / sheet 343 above:

Badische Landesbibliothek, K477 fol. 78.

[Anoniem, ca. 1637] :
[Anonymous, c. 1637] :

[Kaart van het zuidoostelijk deel van Groot-Banda of Lontor].

[Map of the southeastern part of Greater Banda or Lontor].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, 21 x 13,5 cm.
1 map : ms on paper, 21 x 13.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Linksonder sluit deze deelkaart aan op de rechterzijde van die op blad 343 onder en aan de bovenkant op de onderzijde van de kaart op blad 342 onder. De grote redoute Waaier ('Waijer') aan de oostkust, ook wel Fort Concordia genoemd, werd omstreeks 1630 gebouwd. Een plattegrond en een aanzicht in vogelvlucht getekend door Johannes Nessel in 1651 of daaromtrent zijn afgebeeld op blad 345 onder en 346 boven.

Below left this map section joins with the right-hand side of the map on sheet 343 below, and with the upper part on the lower side of the map on sheet 342 below. The large redoubt *Waaier* (*Waijer*) on the east coast, also called *Fort Concordia*, was built in about 1630. A ground-plan and a view in bird's-eye perspective drawn by Johannes Nessel in 1651 or thereabout are provided on sheet 345 below and 346 above

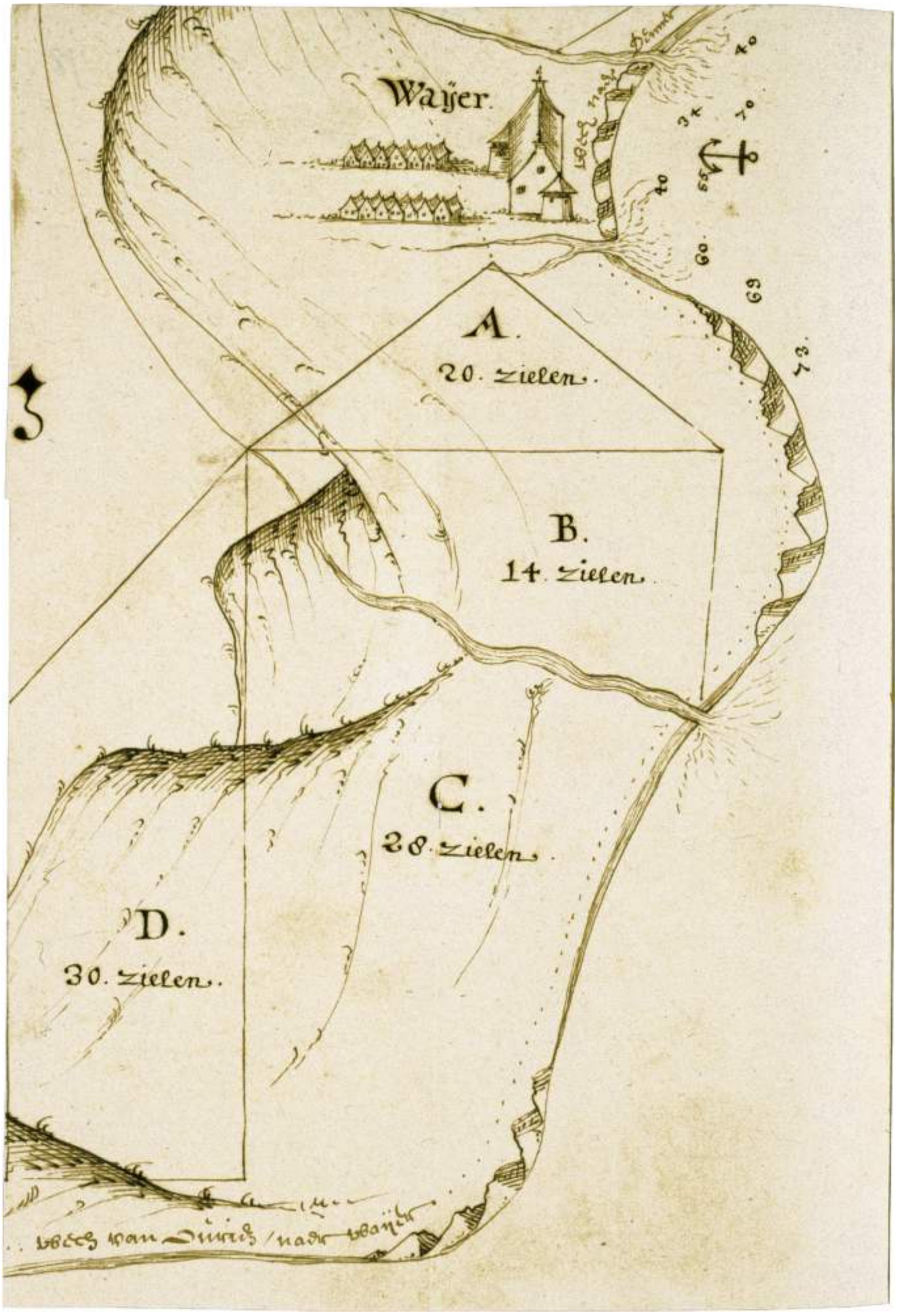

blad 343 onder / sheet 343 below:

Badische Landesbibliothek, K477 fols. 80-81.

[Anoniem, ca. 1637] :
[Anonymous, c. 1637] :

[Kaart van het zuidelijk deel van Groot-Banda of Lontor].

[Map of the southern part of Greater Banda or Lontor].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, 14,5 x 38 cm.
1 map : ms on paper, 14.5 x 38 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is boven.

Deze deelkaart van de zuidkust van Lontor sluit rechts aan op de onderkant van die op blad 343 boven en links op de rechterkant van de kaart op blad 341 boven. De redoute Oerien of Storm in het midden werd in 1624 aangelegd.

This map section of the south coast of Lontor joins on the right with the lower side of the one on sheet 343 above, and on the left with the right-hand side of the map on sheet 341 above. The redoubt Urien or *Storm* in the centre was constructed in 1624.

blad 344 boven / sheet 344 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1363.

[Johannes Nessel, ca./c. 1651] :

De Logie. van. Lontour. In Banda.

The Trading Post. of. Lontor. In Banda.

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart met aanzicht in vogelvlucht : ms op papier, 33 x 41,5 cm.
1 map with a bird's-eye view : ms on paper, 33 x 41.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Verso: 400 664 g.

Lontor. Johannes Nessel maakte deze en de andere afgebeelde tekeningen en plattegronden van de voornaamste compagniesgebouwen in de Banda-archipel, de laatste steeds met nauwkeurige vermelding van de bouwmaten, omstreeks 1651 voor Arnold de Vlaming van Outshoorn. De loge op Lontor bevond zich niet binnen het fort Hollandia maar lag direct aan zee, aan de voet van de hoogte waarop de versterking was gebouwd. De bijbehorende plattegrond met de afmetingen van het logegebouw is niet bewaard gebleven.

Lontor. Johannes Nessel made this and the other drawings and ground-plans of the main Company buildings in the Banda Archipelago shown here in about 1651 for Arnold de Vlaming van Outshoorn. The plans of the buildings always include an accurate indication of the dimensions. The lodge on Lontor was not located within the fort *Hollandia* but lay right on the sea, at the foot of the height on which the fort was built. The accompanying ground-plan with the dimensions of the lodge building has not been preserved.

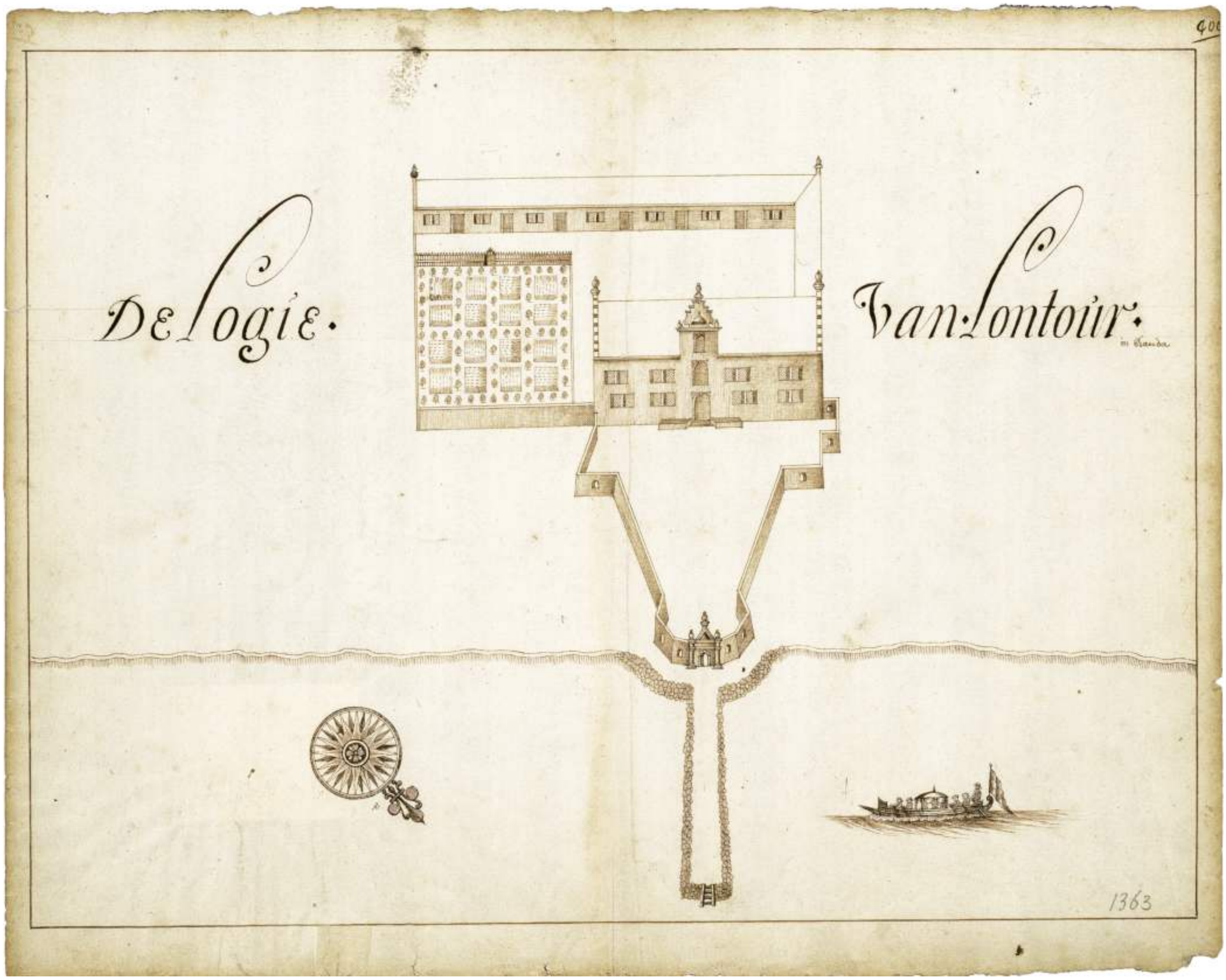

Bijschriften: pag. 343 / Captions: p. 343

blad 344 onder / sheet 344 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1365.

[Johannes Nessel, ca./c. 1651] :

Hollandia.

Schaalstok van 100 Rijnlandse voeten = [ca. 1 : 390]
Scale-bar of *100 Rijnlandse voeten* = [approximately 1 : 390]

1 kaart : ms op papier, 33 x 41,5 cm.
1 map : ms on paper, 33 x 41.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verso: 397 664 h:i.

Hollandia. Het fort Hollandia werd in 1624 gebouwd ter vervanging van een eerste, provisorische versterking aan zee, die in 1621 was opgetrokken tijdens Coens verwoestende campagne in de Banda-eilanden. De bijbehorende kaart in vogelvluchtperspectief van Hollandia is gereproduceerd op blad 345 boven.

Hollandia. The fort of *Hollandia* was built in 1624 in order to replace a first, temporary fortification on the sea that had been put up in 1621 during Coen's devastating campaign in the Banda Islands. The accompanying map in bird's-eye perspective of Hollandia has been reproduced on sheet 345 above.

blad 345 boven / sheet 345 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1364.

[Johannes Nessel, ca./c. 1651] :

Hollandia / Leydt op Lonthoir / in Banda.

Hollandia / Is situated on Lontor / in Banda.

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart met aanzicht in vogelvlucht : ms op papier, 33 x 41,5 cm.
1 map with a bird's-eye view : ms on paper, 33 x 41.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verso: 396 664 h.

396

Light op Pontjoux
in Gracien.

HOLLANDIA

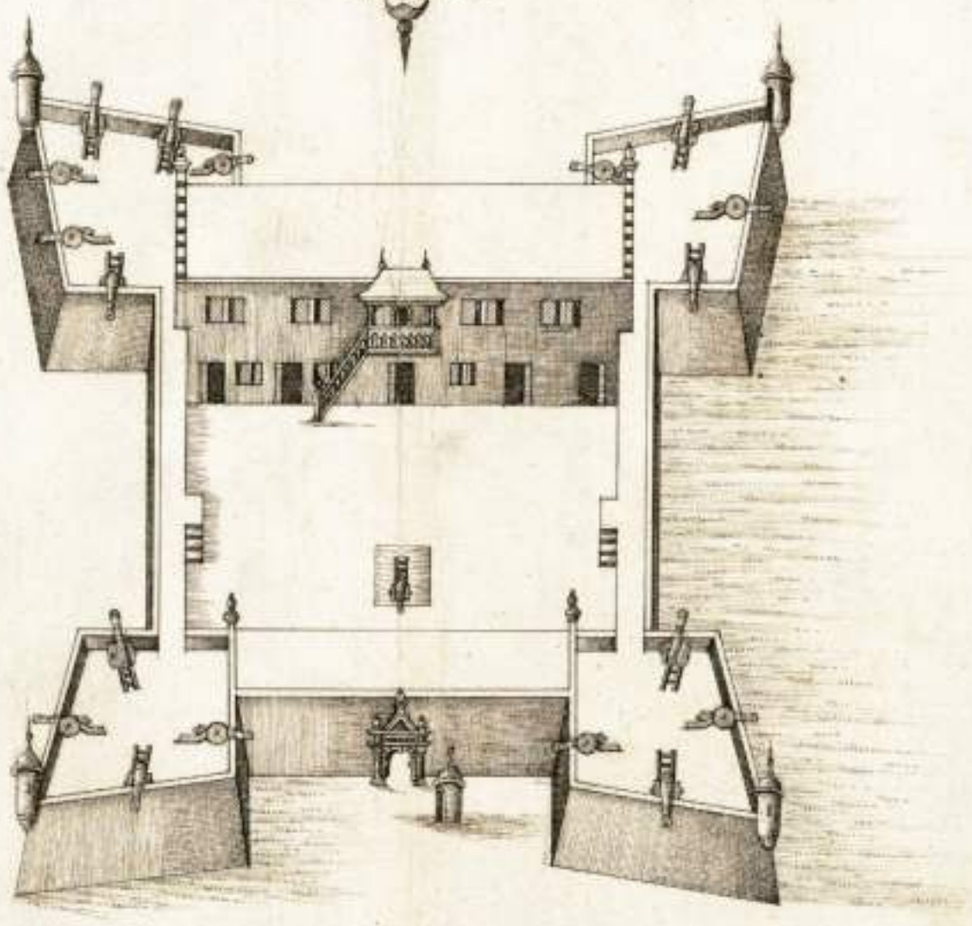

1364

402

Eschelle van 100 Rijnlantsche voeten.

WAYER.

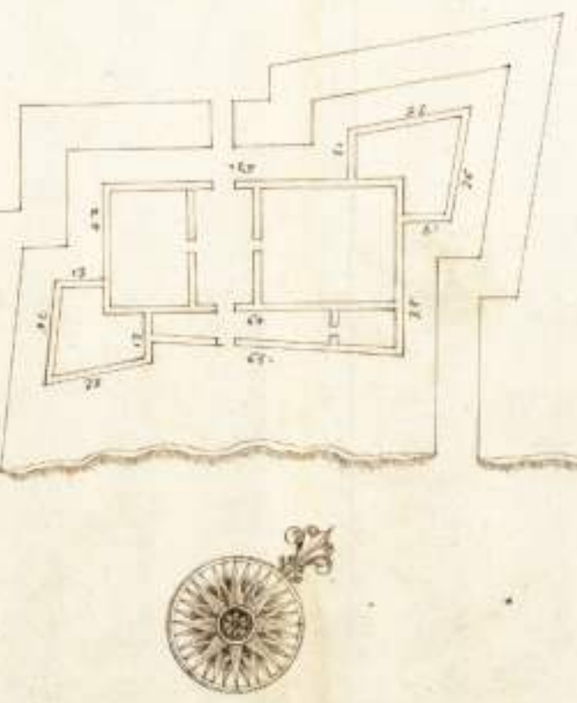

blad 345 onder / sheet 345 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1368.

[Johannes Nessel, ca./c. 1651] :

Waijer.

Waaier.

Schaalstok van 100 Rijnlantsche voeten = [ca. 1 : 390].
Scale-bar of *100 Rijnlantsche voeten* = [approximately 1 : 390].

1 kaart : ms op papier, 33 x 41,5 cm.
1 map : ms on paper, 33 x 41.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsboven.
Orientation: north is upper right.

Verso: 402 664 k.

Waaier. Het fortje Waaier of Concordia uit ca. 1630 was de enige grotere versterking aan de oost- en zuidkust van Lontor; de overige redoutes, stenen blokhuizen met drie of maximaal vier stuks kanon, waren in feite nauwelijks meer dan versterkte wachtposten. Nessels bijbehorende kaarttekening van Waaier in opstand, dus in vogelvluchtperspectief, is gereproduceerd op blad 346 boven.

Waaier. The little fort of *Waaier* or *Concordia* from about 1630 was the only larger fortification on the east and south coasts of Lontor; the remaining redoubts, stone blockhouses with three or at the most four pieces of cannon, were in fact scarcely more that fortified watch posts. Nessel's accompanying map drawing of *Waaier* in vertical elevation, so in bird's-eye perspective, has been reproduced on sheet 346 above.

Wayer.

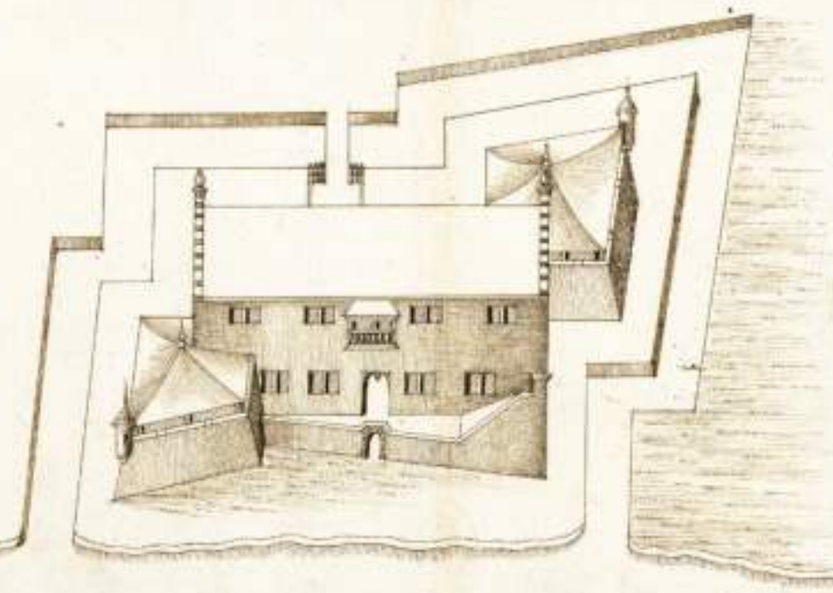

Lacoy.

Ourien.

Dender.

Culenburg.

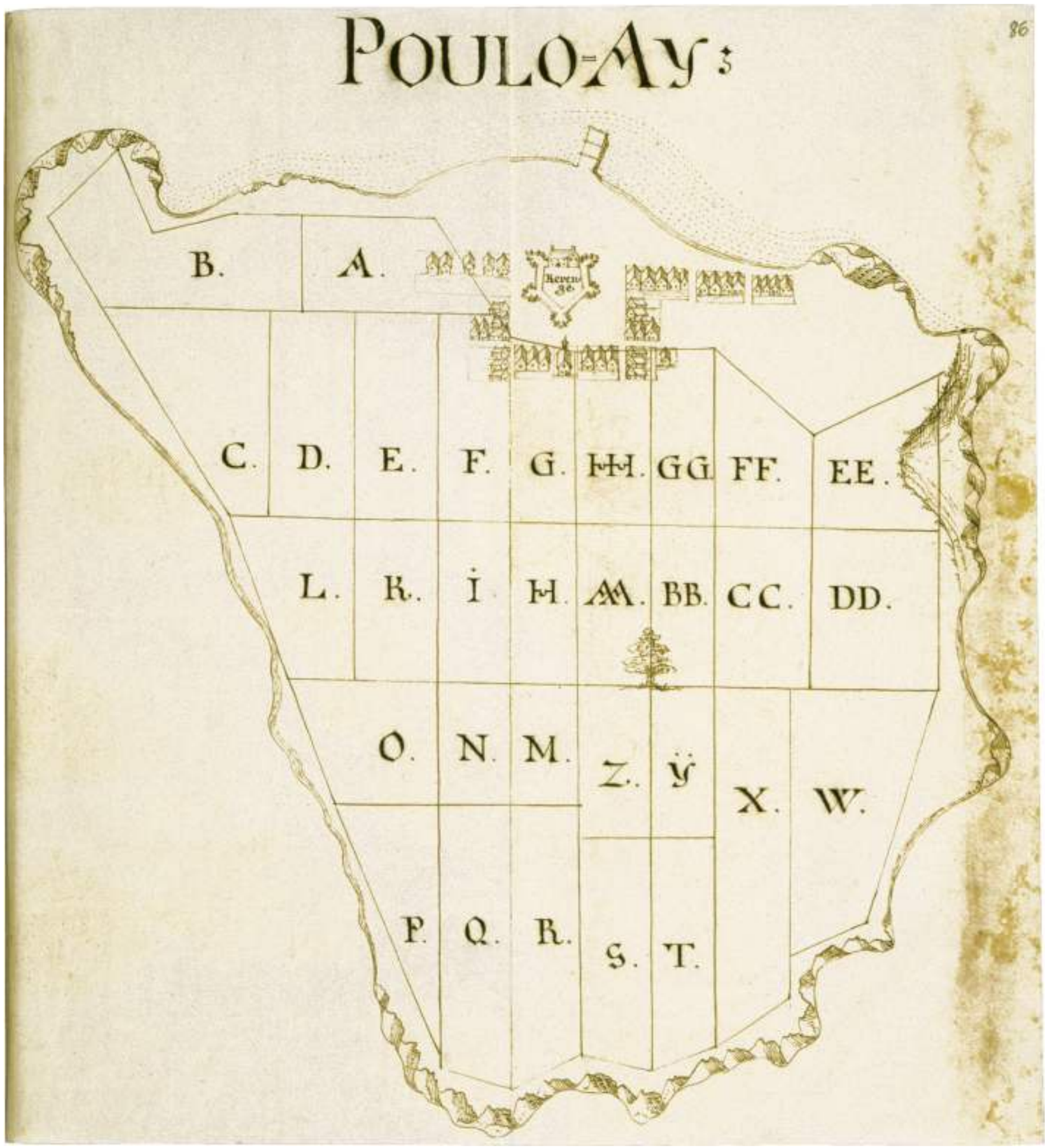

blad 346 boven / sheet 346 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1367.

[Johann Nessel, ca./c. 1651] :

Wayer / in Banda.

Waaier / in Banda [Lontor].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart met aanzicht in vogelvlucht : ms op papier, 33 x 41,5 cm.
1 map with a bird's-eye view : ms on paper, 33 x 41.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsboven.
Orientation: north is upper right.

Verso: 401 664 j.

De plattegrond met bouwmaten bij deze kaarttekening in opstand is gereproduceerd op blad 345 onder.

The ground-plan with building dimensions belonging to this map drawing in vertical elevation has been reproduced on sheet 345 below.

blad 346 onder / sheet 346 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1369.

[Johannes Nessel, ca./c. 1651] :

Lacoy. Ourien. / Dender. Culenburg.

Lakoei. Oerien. / Dender. Culemborg.

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

5 profielen : pentekening op papier, 33 x 41,5 cm.
5 profiles : pen drawing on paper, 33 x 41.5 cm.

Verso: 403 664 l.

Het is niet bekend of Johannes Nessel bij deze gecombineerde tekening van de drie versterkingen langs de zuid- en oostkust van Lontor en van de redoute Kuilenburg (1637, zie blad 342 boven) bij Selaman in het noordwesten ook plattegronden met de bouwmaten heeft vervaardigd; deze zijn nu in elk geval niet meer aanwezig. Lakoei, ook Halfmaan of Halve Maan genoemd, werd in 1622 gebouwd, Dender of Morgenster in 1626 en de redoute Oerien, ook Storm genaamd, in 1624.

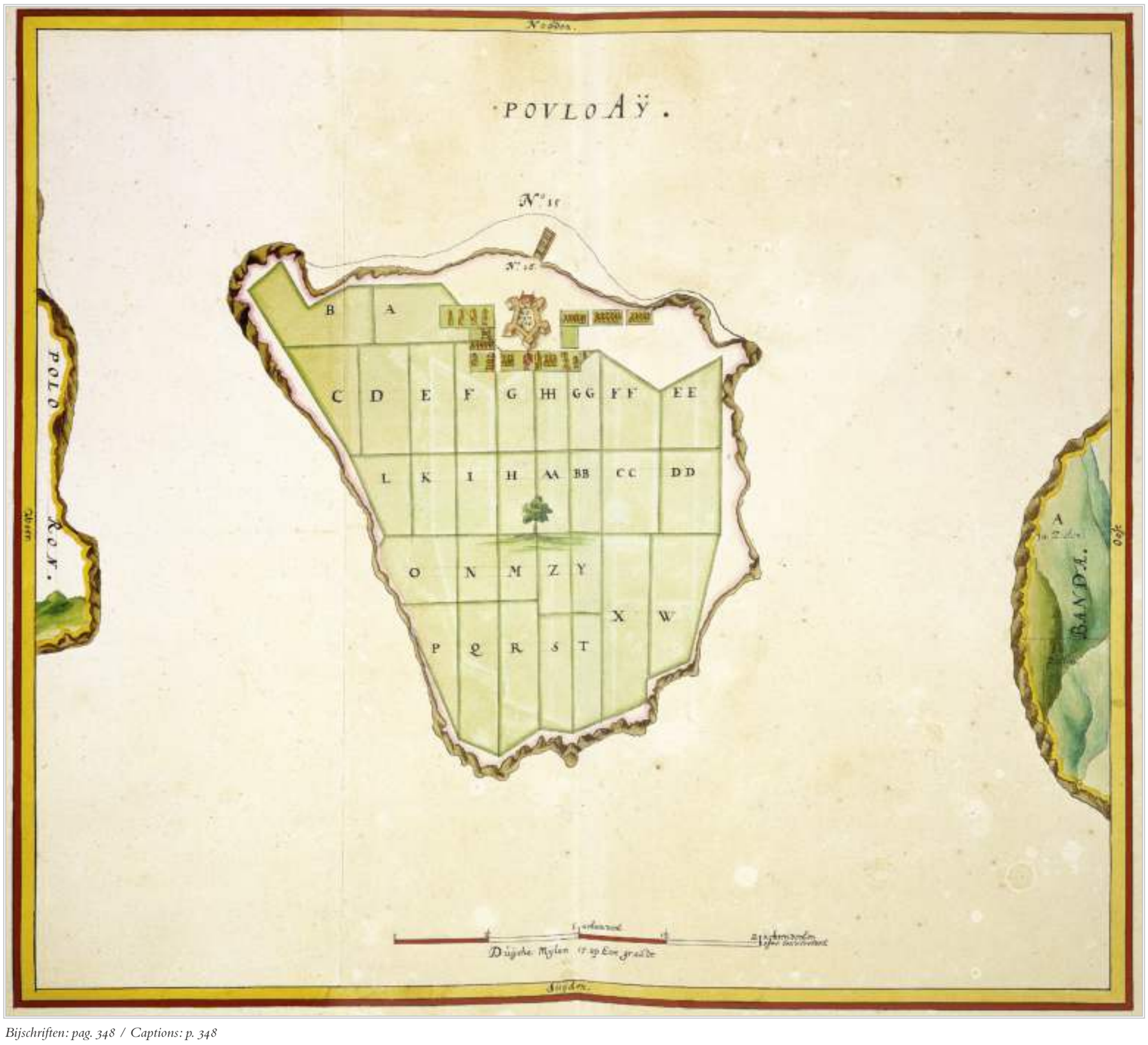

It is not known whether Johannes Nessel also made ground-plans with building dimensions with this combined drawing of the three fortifications along the south and east coasts of Lontor and the redoubt of *Kuilenburg* (1637, see sheet 342 above) at Selaman in the north-west. In any case these are no longer extant. Lakui, also called *Halfmaan* or *Halve Maan*, was built in 1622, *Dender* or *Morgenster* in 1626, and the redoubt Urien, also called *Storm*, in 1624.

blad 347 boven / sheet 347 above:

Badische Landesbibliothek, K477 fol. 86.

[Anoniem, ca. 1637] :
[Anonymous, c. 1637] :

Poulo Ay.

Poelau Ai.

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, 28 x 25 cm.
1 map : ms on paper, 28 x 25 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Ai. Net als Banda Neira en Lontor kende het eiland Ai al voor de komst van de Nederlanders een belangrijke muskaatnotenteelt. De EIC had hier in 1601 een loge gevestigd, die in mei 1615 met de rest van het eiland door de Compagnie werd bezet. Bij de onmiddellijk daarop volgende Engelse tegenaanval werden de compagniestroepen echter met aanzienlijke verliezen weer van Ai verjaagd. In maart 1616 volgde een tweede Nederlandse landing, waarbij de Engelsen alsnog blijvend van het eiland werden verdreven. Het bestaande fortje van de EIC aan de noordkust onderging enige uitbreiding en kreeg nadien als genoegdoening voor de eerdere nederlaag de naam Revengie of Fort der Wrake. Na 1621 werd ook Ai in perken verdeeld, waarvan deze kaart uit de verzameling van Artus Gijsels een overzicht naar de situatie van ca. 1637 geeft. Johannes Vingboons gebruikte de kaart zo'n dertig jaar later als voorbeeld voor zijn weergave van Ai in de atlas van Laurens van der Hem (blad 347 onder). Een vergelijkbare kaart door Johannes Vingboons, maar gecombineerd met het eiland Roen, bevindt zich in de British Library onder inventarisnummer ADD 34.184-34.

Ai. Just like Bandanaira and Lontor, the island of Ai was already familiar with the cultivation of nutmeg before the arrival of the Dutch. The EIC had set up a lodge there in 1601, and in May 1615 this was occupied by the Company with the rest of the island. In the immediately following English counterattack, however, the Company troops were driven out of Ai again with considerable losses. In March 1616 a second Dutch landing followed, and this time the English were permanently expelled from the island. The existing fort of the EIC on the north coast underwent some expansion and as redress for the earlier defeat it was given the name *Revengie* or *Fort der Wrake* (Fort Revenge). After 1621 Ai too was divided into *perken*. This map from the collection of Artus Gijsels provides a survey of this according to the situation of about 1637. Johannes Vingboons used the map about thirty years later as a model for his representation of Ai in the atlas of Laurens van der Hem (sheet 347 below). A comparable map by Johannes Vingboons, but combined with the island of Run, is to be found in the British Library under number ADD 34.184-34.

Bijschriften: pag. 348 / Captions: p. 348

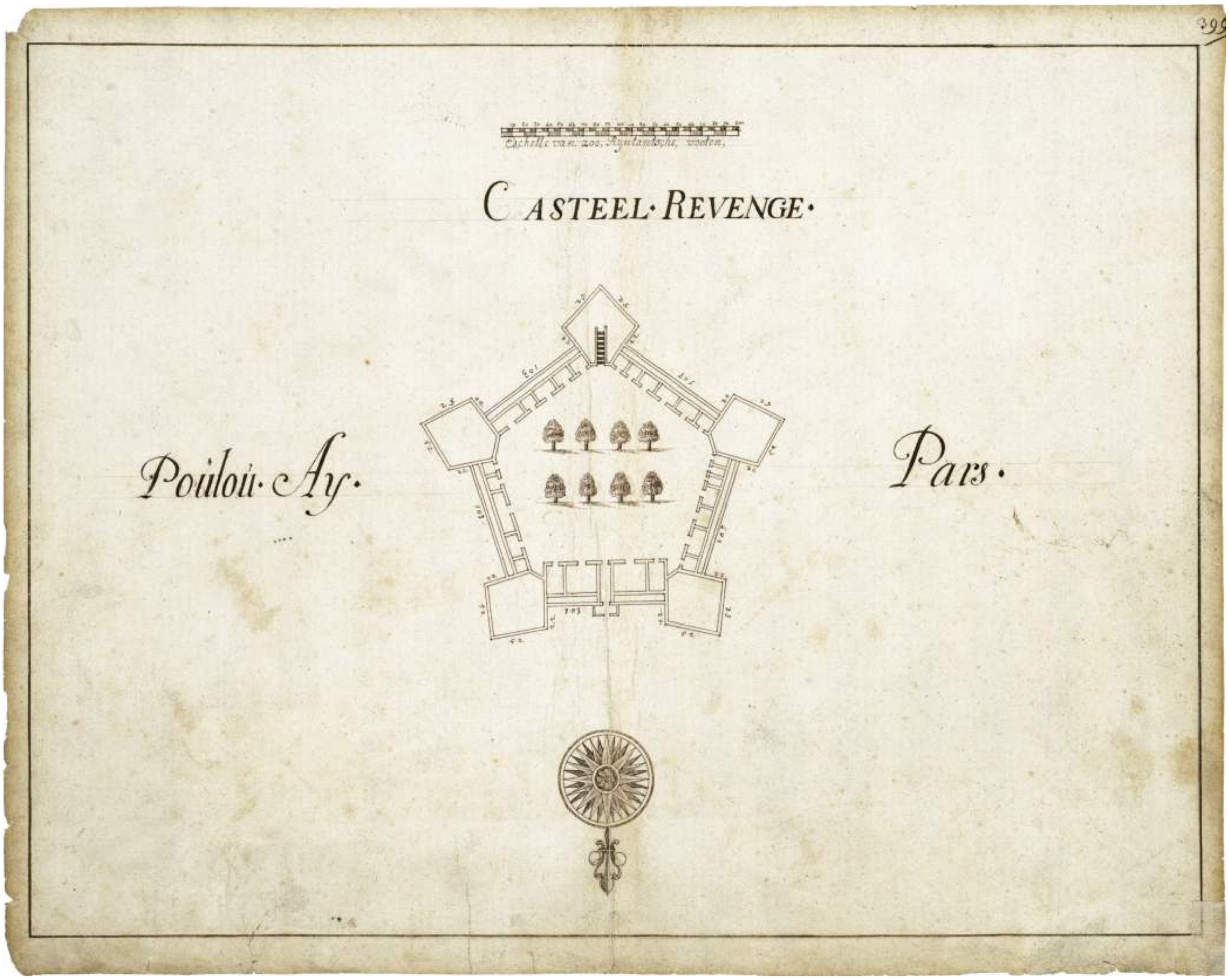

blad / sheet 348:

Nationaal Archief, 4.VEL 1371.

[Johannes Nessel, ca./c. 1651] :

Casteel Revenge. / Poulou Ay. Pars.

Revenge Castle. / Poelau Ai. Pars.

Schaalstok van 200 Rijnlandse voeten = [ca. 1 : 790].
Scale-bar of *200 Rijnlandse voeten* = [approximately 1 : 790].

1 kaart : ms op papier, 33 x 41,5 cm.
1 map : ms on paper, 33 x 41.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is beneden.
Orientation: north is below.

Verso: 399 664 n.

Revengie. Johannes Nessel toont hier de plattegrond met bouwmaten van het van oorsprong Engelse fortje Revengie ('Revenge') omstreeks 1651, met op blad 349 onder de bijbehorende kaarttekening in opstand. Het fort werd zwaar beschadigd tijden de aardbeving van 1683, waarbij onder meer de zeebastions instortten. Een algehele nieuwbouw volgde in 1753. Zie ter vergelijking de plattegrond van Revengie en de omringende hoofdplaats op Ai omstreeks 1690 in Deel I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, II-26c. Het kaartje op blad 349 boven, weer uit de anonieme serie van zes in de Collectie Bodel Nijenhuis waartoe verder plattegronden van Batavia, Ternate, Tidore en Makian behoren (bladen 247, 248, 258, 261), geeft een schetsmatig plan van Revengie omstreeks 1622.

Revengie. Johannes Nessel provides here the ground-plan with dimensions of the originally English fort of *Revengie* (Revenge) in about 1651, with on sheet 349 below the accompanying map drawing in vertical elevation. The fort was badly damaged during the earthquake of 1683, with the result that the sea bastions collapsed. A complete rebuilding followed in 1753. For a comparison, see the ground-plan of *Revengie* and the surrounding main town on Ai around 1690 in Volume I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, II-26c. The small map on sheet 349 above, again from the anonymous series of six in the Bodel Nijenhuis Collection to which ground-plans of Batavia, Ternate, Tidore and Makian (sheets 247, 248, 258, 261) also belong, gives a rough plan of *Revengie* in about 1622.

blad 349 boven / sheet 349 above:

Universiteitsbibliotheek Leiden, Collectie Bodel Nijenhuis 002-12-026.

[Anoniem, ca. 1622] :
[Anonymous, c. 1622] :

't Fort Revengie gelegen opt Eijlant PoloAij / een vande Eijlanden Banda etc.

Fort Revengie situated on the Island of Poelau Ai / one of the Banda Islands etc.

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, 18 x 24,5 cm.
1 map : ms on paper, 18 x 24.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Verklaringen: [onder] een aantekening door J.T. Bodel Nijenhuis :
Explanations: [below] a note by J.T. Bodel Nijenhuis :

"Polo" (Poelo) "Ay", ten W. van Banda.

blad 347 onder / sheet 347 below:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 40:20.

[Johannes Vingboons, 1665-1670] :

Poulo Aij.

Poelau Ai.

Schaalstok van 2 Duijshe Mijlen 15 op Een graadt, achten deelen offt Een vierendeel = [ca. 1: 10.600].
Scale-bar of *2 Duijsche Mijlen 15 op Een graadt, achten deelen offt Een vierendeel* = [approximately 1 : 10,600].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 56,5 x 52,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 56.5 x 52.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

blad 349 onder / sheet 349 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1370A.

[Johannes Nessel, ca./c. 1651] :

C. Revenge / op't Eylandt P:o Aij in / Banda.

C. Revenge / on the Island of Poelau Ai in / Banda.

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart met aanzicht in vogelvlucht : ms op papier, 32,5 x 40,5 cm.
1 map with a bird's-eye view : ms on paper, 32.5 x 40.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is beneden.
Orientation: north is below.

Verso: 398 664 m.

ACAD.
LUGD.BAT.
DUBL.

D

† Fort Reúengie gelegen opt Eÿland Poloÿ
aen Cande Eÿlanden Banda etc.—

Reúengie

Zeestrant

Reede

„Poló" (Pocló) „Aÿ",
by W. van Bouda.

C·REVENGE

opt Eylandt pt Ag. in
Banda

1370 q

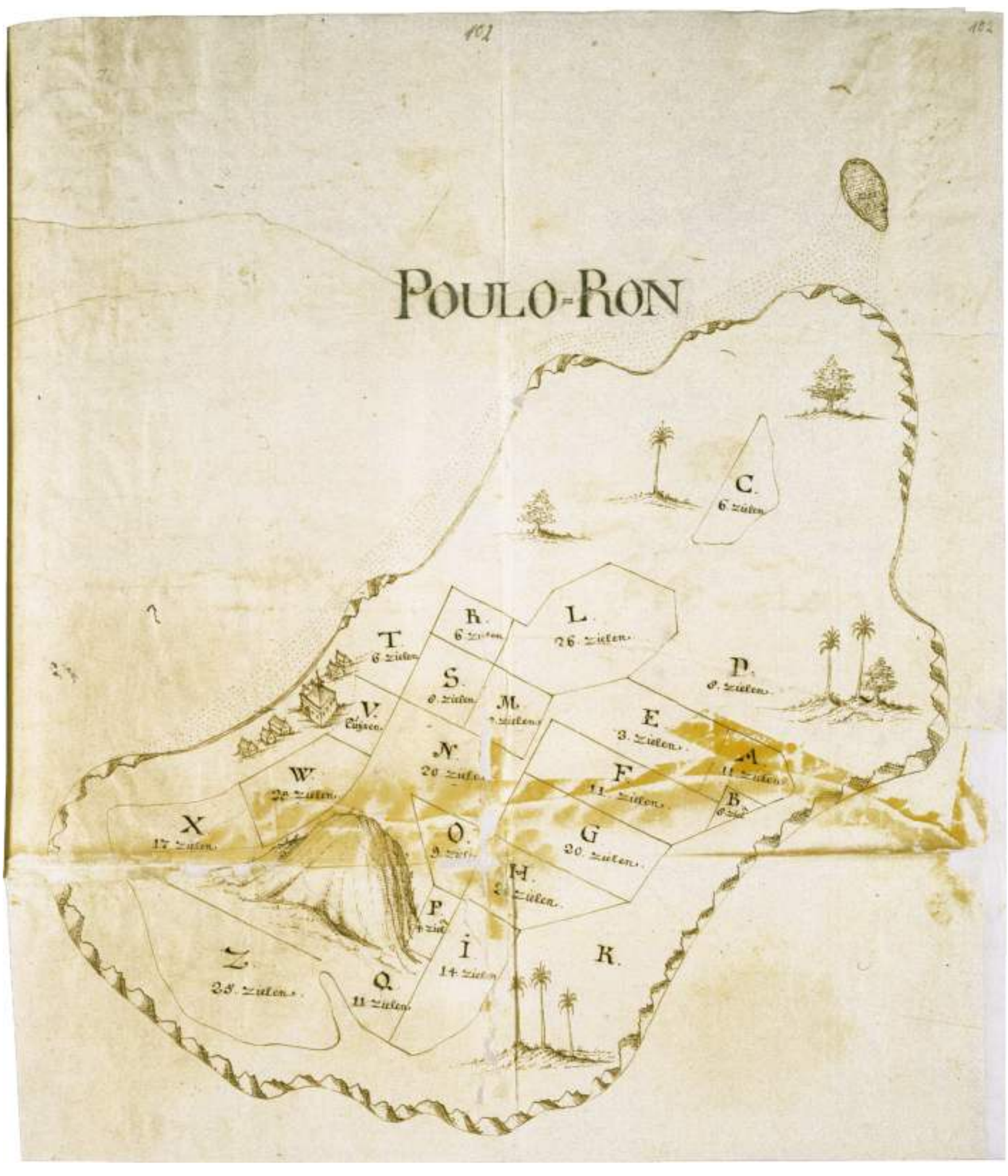

blad 350 boven / sheet 350 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1370B.

[Anoniem, ca. 1623] :
[Anonymous, c. 1623] :

Poelou Ron.

Poelau Roen.

Schaal niet aangegeven
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, 46 x 63 cm.
1 map : ms on paper, 46 x 63 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verso: affteeckening van t'eylant Puleron 664 c.

Verklaringen: [rechtsonder] een legenda bij de letters A t/m F :
Explanations: [lower right] a key to the letters A to F :

A. Is het Eylandeken daer de Engelsen elff stucken gelegen op hebben.
B. Hier hebben d'engelsen 4 stucken.
C. Hier hebben d'engelsen 3 stucken.
D. Hier hebben de swerten 2 stucken.
E. Hier hebben de swerten 2 stucken daer gaet een pad op tot boven aende stadt.
F. Hier Hee[...] daer groote prauwen Incomen connen.

Roen (Run). Op het eiland Roen, waar de Engelsen zich na hun definitieve verdrijving van Ai in 1616 hadden teruggetrokken, bleef tot de Vrede van Breda in 1667 een halfslachtige situatie bestaan. Het noordelijke deel, met een sterke redoute op het voorliggende rotseilandje Nailaka (A op de kaart), bleef in Engelse handen, terwijl de zuidelijke helft door de VOC was bezet. Hier werden na de ontvolking onder Coen in 1622 ook perken uitgezet, zoals de kaarten uit de collectie van Artus Gijsels uit ca. 1637 op blad 350 onder en de ca. 30 jaar jongere van Johannes Vingboons op blad 351 boven laten zien, maar tegen 1640 was de muskaatnotenteelt op Roen feitelijk alweer gestaakt vanwege de door Batavia gewenste concentratie op Banda Neira, Lontor en Ai, waar de productie beter gecontroleerd kon worden. In die zin was Vingboons' kaart uit de jaren 1665-1670 dus al verouderd. De EIC onderhield haar vestiging op Roen voornamelijk om strategische en politieke redenen; muskaatnoten kon zij er door het rigoureus gehandhaafde VOC-monopolie niet inkopen, evenmin als elders in de Banda-archipel, terwijl de Nederlandse bezetting van het zuidelijke deel van het eiland een eigen productie onmogelijk maakte. Voor alle zekerheid bouwde de Compagnie op de zuidwestkust een stenen redoute, van waaruit de Engelsen nauwlettend in de gaten werden gehouden. Bij de beëindiging van de Tweede Engelse Oorlog in 1667 werden Nailaka en het noordelijke deel van Roen alsnog aan de Republiek overgedragen, samen met Suriname, in ruil voor Nieuw-Amsterdam (het huidige New York) en Cabo Corso in West-Afrika. De anonieme verkenningskaart van Roen boven, in 1622 of 1623 getekend in Batavia door dezelfde kaartenmaker die ook het grote overzicht van Zuid-Ceram en de Ambonse Eilanden op de bladen 266-267 vervaardigde, geeft de diverse Engelse posities op het eiland aan, met vermelding van het aantal stukken geschut waarover de EIC daar beschikte.

blad 351 boven / sheet 351 above:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 40:19.

[Johannes Vingboons, 1665-1670] :

Poulo Ron.

Poelau Roen.

Schaalstok van 1/4 [Duitse] Mijl Parck = [ca. 1 : 10.600].
Scale-bar of 1/4 [*Duitse*] *Mijl Parck* = [approximately 1 : 10,600].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 50 x 53,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 50 x 53.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

blad 351 onder / sheet 351 below:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 40:24.

[Johannes Vingboons, 1665-1670] :

Rosingheijn.

Rozengain.

Schaalstok van Twee Duijzshe Mijlen het Achtendeel = [ca. 1 : 10.600].
Scale-bar of *Twee Duijzshe Mijlen het Achtendeel* = [approximately 1 : 10,600].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 54,5 x 63,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 54.5 x 63.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Run (Roen). On the island of Run, where the English had withdrawn to after finally being driven out of Ai in 1616, an ambiguous situation continued to exist till the Peace of Breda in 1667. The northern part, with a strong redoubt on the rocky little offshore island of Nailaka (A on the map), remained in English hands, whereas the southern part was occupied by the VOC. Enclosures (*perken*) were also set up here after the depopulation under Coen in 1622, as the maps from the collection of Artus Gijsels from about 1637 on sheet 350 below and the one by Johannes Vingboons from about 30 years later on sheet 351 below show. However, by 1640 the cultivation of nutmeg on Run had in fact almost ceased again, because Batavia wanted to concentrate it on Banda Naira, Lontor and Ai, where the production could be better controlled. So in this sense, Vingboons's map from the years 1665-1670 was already out-of-date. The EIC maintained its settlement on Run mainly for strategic and political reasons. They were not able to purchase nutmeg because of the strict monopoly that the VOC imposed there, any more than elsewhere in the Banda Archipelago, while the Dutch occupation of the southern side of the island made their own production impossible. To be on the safe side the Company built a stone redoubt on the south-west coast, from where they could keep a close eye on the English. At the end of the Second Anglo-Dutch War in 1667, Nailaka and the northern half of Run were handed over to the Republic after all, together with Surinam, in exchange for New Amsterdam (the present New York) and Cabo Corso in West Africa. The anonymous reconnaissance map of Run above, drawn in Batavia in 1622 or 1623 by the same map-maker who also made the wide survey of South Ceram and the Ambon Islands on sheets 266-267, indicates the various English positions on the island, mentioning the number of cannon that the EIC had at its disposal there.

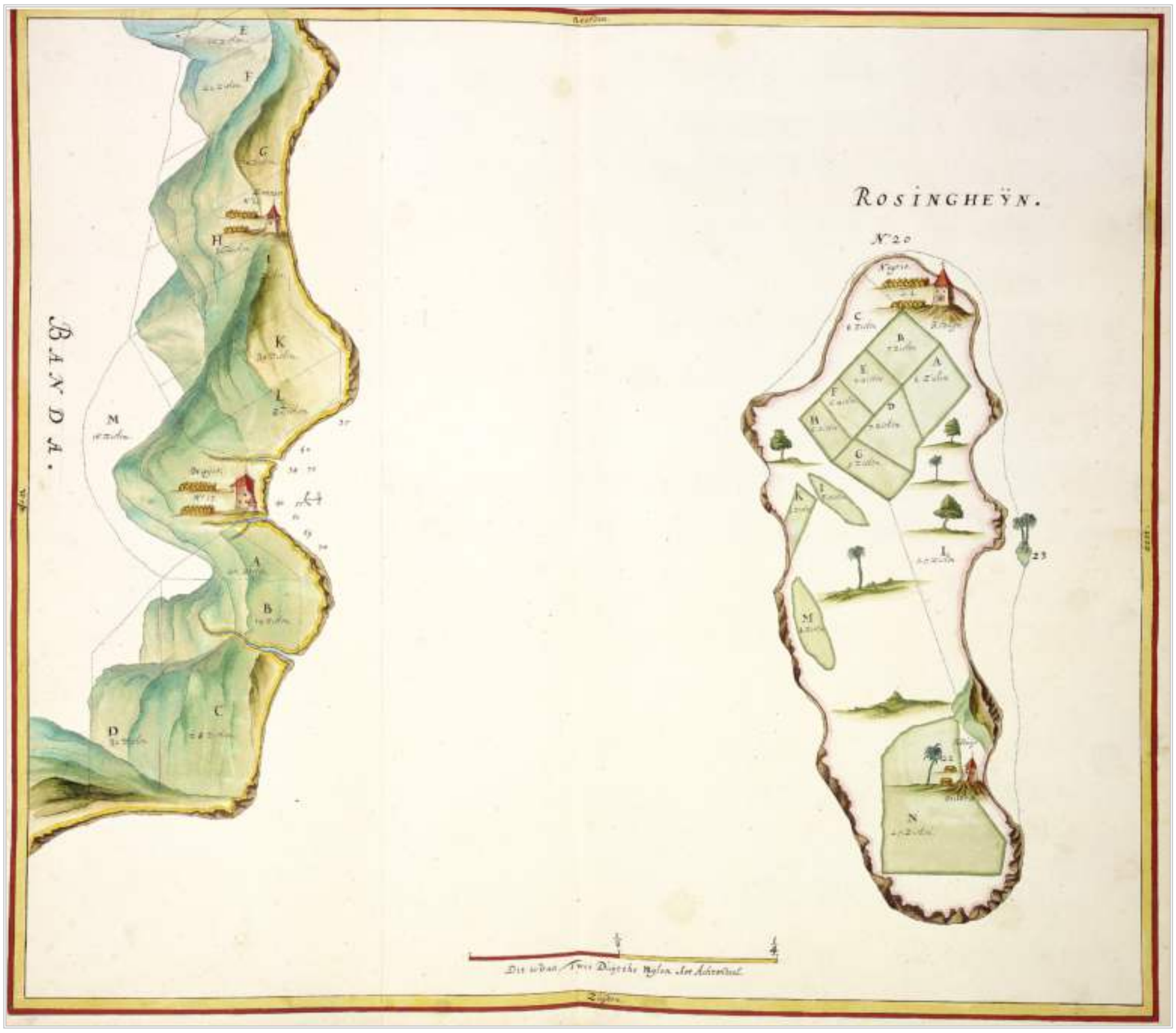

blad 350 onder / sheet 350 below:

Badische Landesbibliothek, K477 fol. 102.

[Anoniem, ca. 1637] :
[Anonymous, ca. 1637] :

Poulo Ron.

Poelau Roen.

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, 34,5 x 31,5 cm.
1 map : ms on paper, 34.5 x 31.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

blad 352 boven / sheet 352 above:

Badische Landesbibliothek, K477 fol. 83.

[Anoniem, ca. 1637] :
[Anonymous, c. 1637] :

Rosingeijn.

Rozengain.

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, 37 x 18 cm.
1 map : ms on paper, 37 x 18 cm.

Rozengain. Het eilandje Rozengain (ook: Rosengyn, Rosingeijn, Rosengain, etc.) was na 1622 aanvankelijk eveneens ingedeeld in perken, maar net als op Roen werd hier in de periode 1634-1640 alle aanplant op last van de Compagnie weer vernietigd omwille van de gewenste concentratie van de muskaatnotenteelt op Banda Neira, Lontor en Ai. Deze kaart uit de collectie van Artus Gijsels van omstreeks 1637 geeft de afzonderlijke plantages nog aan, evenals de vrijwel getrouwe kopie door Johannes Vingboons voor de atlas van Laurens van der Hem uit 1665-1670 op blad 351 onder. Op de noordpunt van het eiland ligt de redoute Rozengain, gebouwd in of kort voor 1623, en aan de zuidoostkust een redoute 'Outra', waarover verder niets bekend is. Een overeenkomstige kaart van Rozengain door Johannes Vingboons bevindt zich in de British Library, onder inventarisnummer ADD 34.184-35. De pentekening op papier met voorgedrukte kompaslijnen op blad 352 onder, die in 1623 naar de Republiek werd opgezonden, biedt een wat simpel weergegeven aanzicht van de redoute Rozengain vanuit zee.

Rozengain. The little island of Rozengain (also written Rosengyn, Rosingeijn, Rosengain, etc.) was originally also divided up into enclosures after 1622, but just as on Run in the period 1634-1640 here all the plantations were destroyed on the orders of the Company for the sake of their intended concentration of nutmeg cultivation on Banda Neira, Lontor and Ai. This map from the collection of Artus Gijsels from about 1637 still indicates the separate *perken*, as does the virtually faithful copy by Johannes Vingboons for the atlas of Laurens van der Hem from 1665-1670 on sheet 351 below. On the northern corner of the island there lay the redoubt of Rozengain, built in or shortly after 1623, and on the south-east coast a redoubt *Outra*, of which nothing more is known. A corresponding map of Rozengain by Johannes Vingboons is to be found in the British Library, under number ADD 34.184-35. The pen drawing on paper with printed compass lines on sheet 352 below, which was sent to the Republic in 1623, offers a rather simply rendered view of the redoubt of Rozengain from the sea.

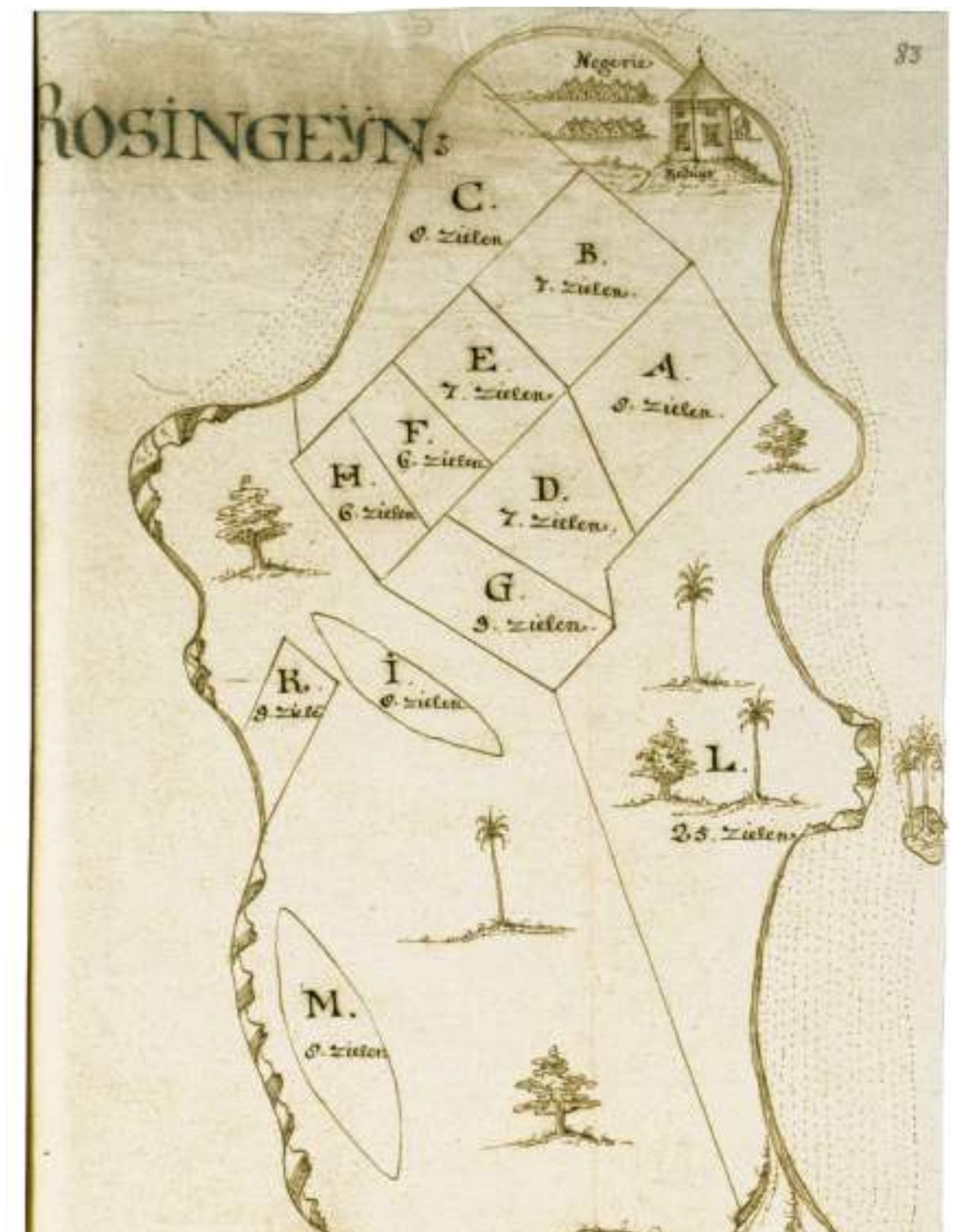

blad 352 onder / sheet 352 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1374.

[Anoniem, ca. 1623] :
[Anonymous, c. 1623] :

De redoute van Rossingeyn.

The redoubt of Rozengain.

Pentekening op papier, 33 x 43 cm.
Pen drawing on paper, 33 x 43 cm.

Verso: Affteeckeningh vande Redut op rosengeijn op groot Banda. Behoort in de Portef: 1623 Banda en onderhorigheden 3 stuks kaarten.

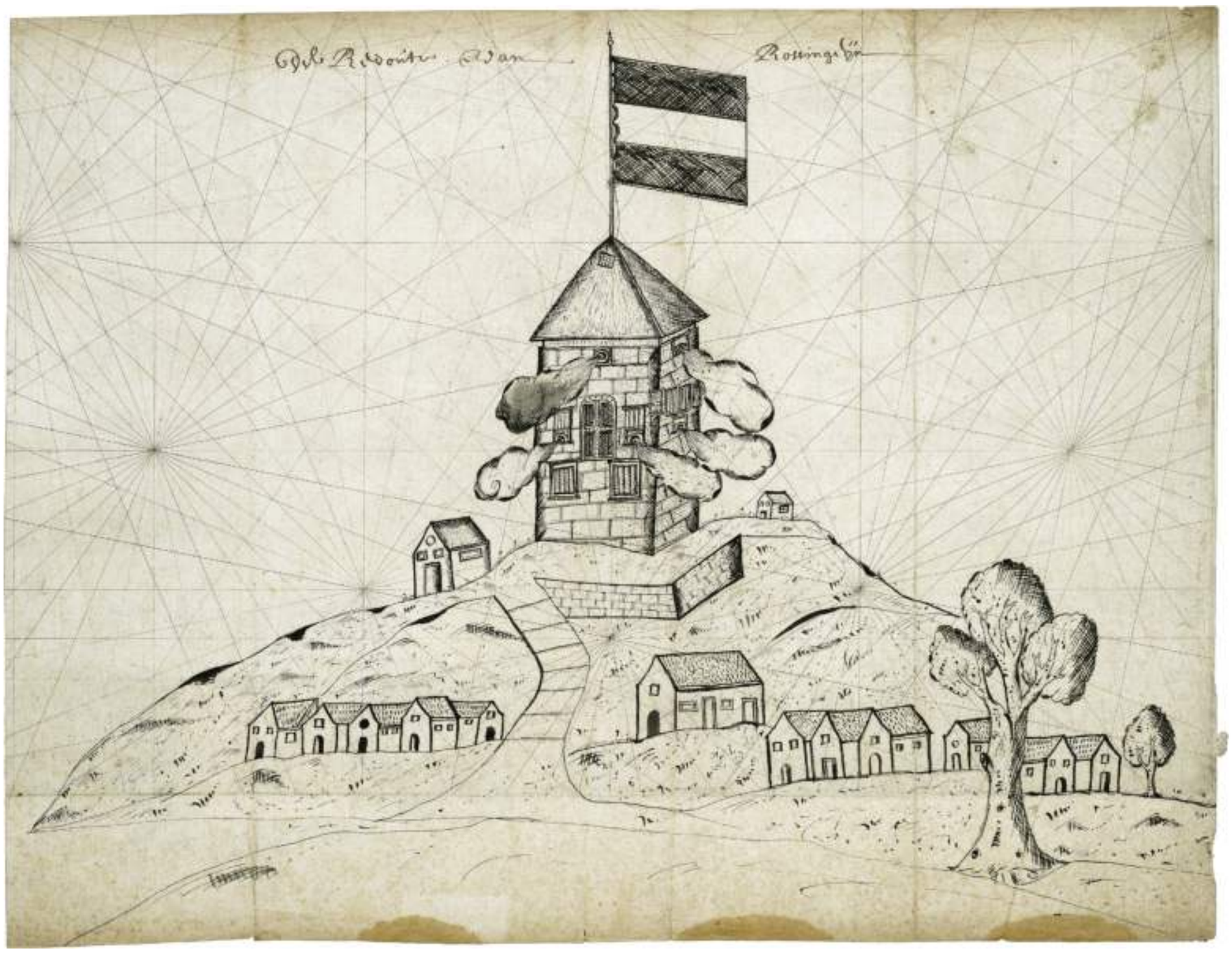

blad 353 boven / sheet 353 above:

Badische Landesbibliothek, K499b fol. 13.

[Anoniem, 1630-1640] :
[Anonymous, 1630-1640] :

[Kaart van Ceram, de Banda-archipel en de Kai- en Aroe-eilanden].

[Chart of Ceram, the Banda Archipelago and the Kai and Aroe Islands].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, 63 x 75 cm.
1 map : ms on paper, 63 x 75 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Kai, Aroe (Aru), Tanimbar, Damar. Met de eilandengroepen in en om de Bandazee in het zuidoostelijkste deel van de archipel, die formeel onder het gouvernement Banda vielen, had de Compagnie weinig contact. De relatief geringe handel tussen de Kai- en Aroe-eilanden, de Tanimbar-eilanden, Damar en de Zuidwester-eilanden onderling en met Banda werd in hoofdzaak overgelaten aan inheemse kooplieden. Alleen wanneer de Compagnie het om strategische of politieke redenen nodig achtte een regio onder meer controle te brengen of wanneer het gevaar van een vestiging door Europese concurrenten dreigde, werden expedities uitgezonden om de aanspraken van de Hoge Regering op deze zeegebieden kracht bij te zetten. De beide anonieme kaarten uit de collectie van Aert Gijsels op blad 353 geven een nog weinig gedetailleerd overzicht van het zeegebied tussen Ceram en Banda in het noordwesten tot het 'Lant van Aru' en 'Ten Nimmer' (Tanimbar) in het zuidoosten naar de kennis van omstreeks 1630. Ter vergelijking is op blad 354 de ca. 130 jaar jongere kaart van de Bandazee en omgeving door Gerrit de Haan uit het eerste deel van diens *Ligtende zeefakkel* gereproduceerd. De tekeningen, kaarten en plattegronden op de resterende bladen t/m 358 zijn afkomstig uit het verslag van de expeditie onder leiding van de opperkoopman Adriaan Dortsman in 1645-1646, tijdens welke versterkte compagniesposten werden gevestigd op Tanimbar en Damar.

Kai, Aru (Aroe), Tanimbar, Damar. The Company had little contact with the island groups in and around the Banda Sea in the south-eastern part of the Archipelago, which formally came under the government of Banda. The relatively slight trade between the Kai and Aru Islands, the Tanimbar Islands, Damar and the South-Western Islands themselves and with Banda was mainly left to indigenous traders. Only when the Company considered it necessary to bring a region under more control for strategic or political reasons, or when the danger of a settlement by European competitors threatened, were expeditions despatched in order to enforce the High Government's claims to these sea areas. The two anonymous maps from the collection of Aert Gijsels on sheet 353 give a survey with little detail of the seas between Ceram and Banda in the north-west as far as the *Lant van Aru* (Land of Aru) and *Tèn Nimmer* (Tanimbar) in the south-east, according to the knowledge of about 1630. For comparison the map of the Banda Sea and surroundings by Gerrit de Haan from about 130 years later from the first volume of his *Ligtende zeefakkel* has been reproduced on sheet 354. The drawings, maps and ground-plans on the remaining sheets up to 358 originate from the report of the expedition led by Senior Merchant Adriaan Dortsman in 1645-1646, during which fortified Company posts were set up on Tanimbar and Damar.

blad 353 onder / sheet 353 below:

Badische Landesbibliothek, K499b fol. 14.

[Anoniem, 1630-1640] :
[Anonymous, 1630-1640] :

[Kaart van de zuidkust van Ceram, de Banda-archipel en de Kai en Aroe-eilanden].

[Chart of the south coast of Ceram, the Banda Archipelago and the Kai and Aroe Islands].

Schaal onbekend.
Scale unknown.

1 kaart : ms op papier, 35 x 51 cm.
1 map : ms on paper, 35 x 51 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

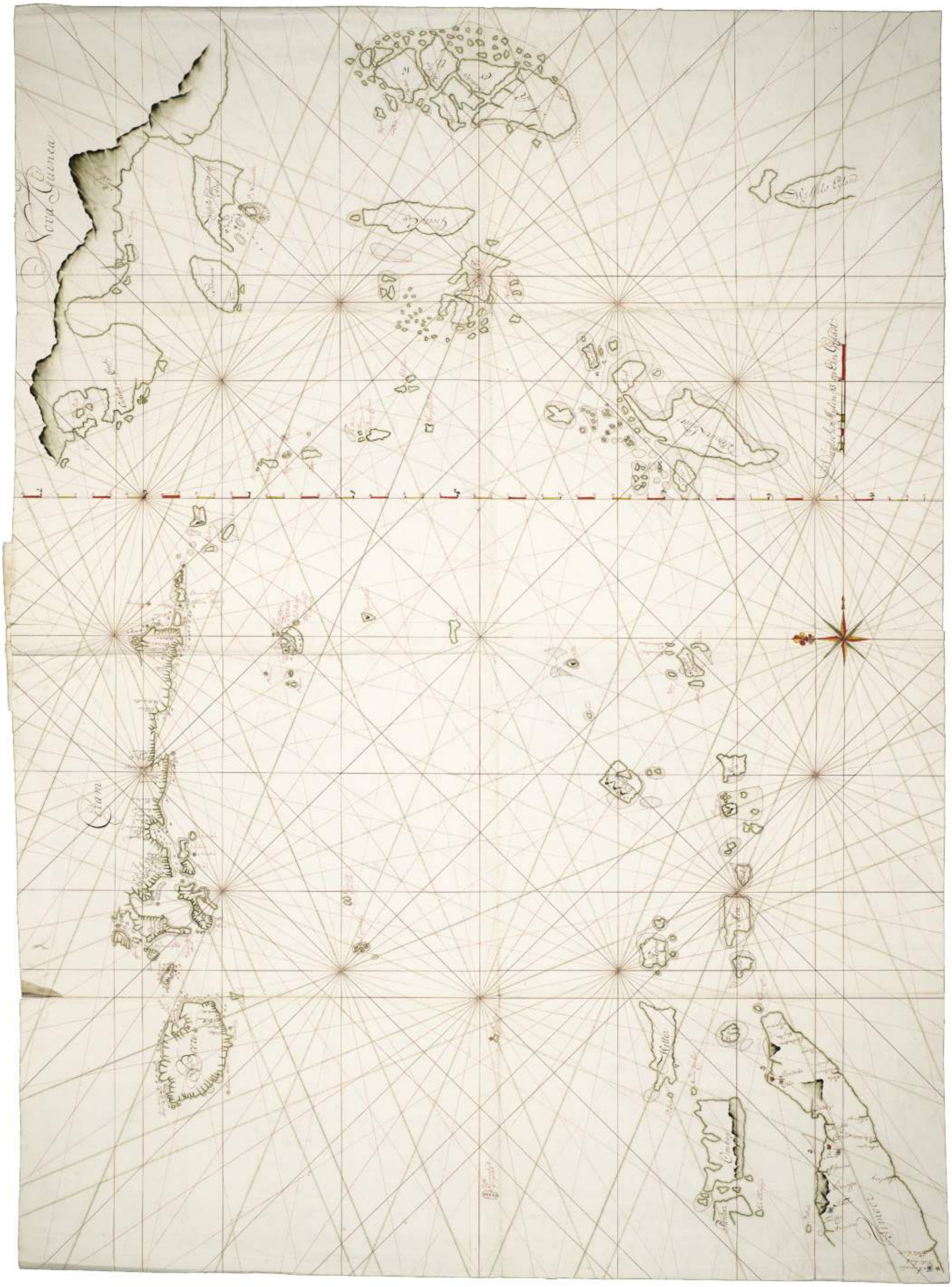
Nova Guinea
Nova Guinea
Nova Britannia
Nova Hibernia
Nova Meclenburg
Nova Pomerania
Nova Hannovera
Nova Mecklenburg
Nova Britannia
Nova Hibernia
Nova Pomerania
Nova Hannovera

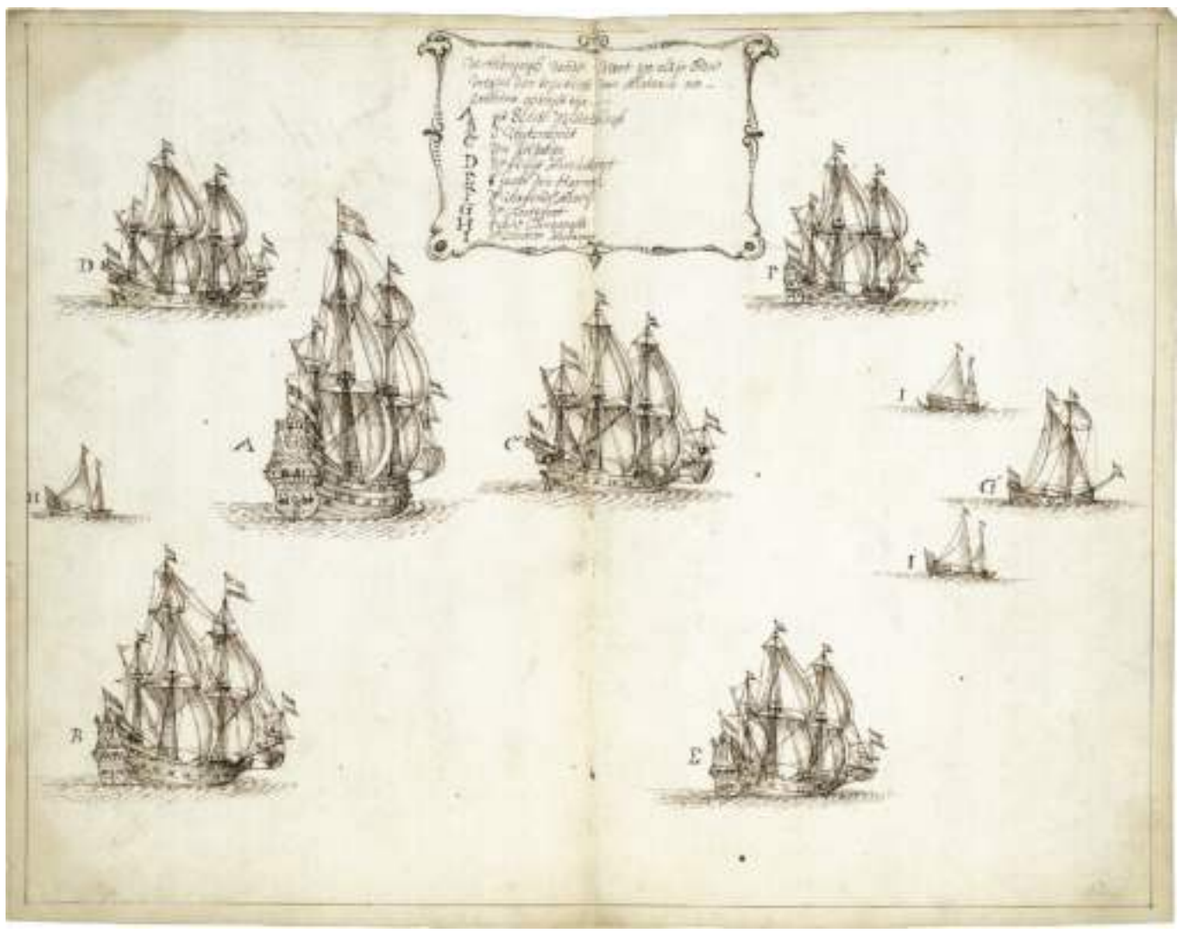

Bijschriften: pag. 356 / Captions: p. 356

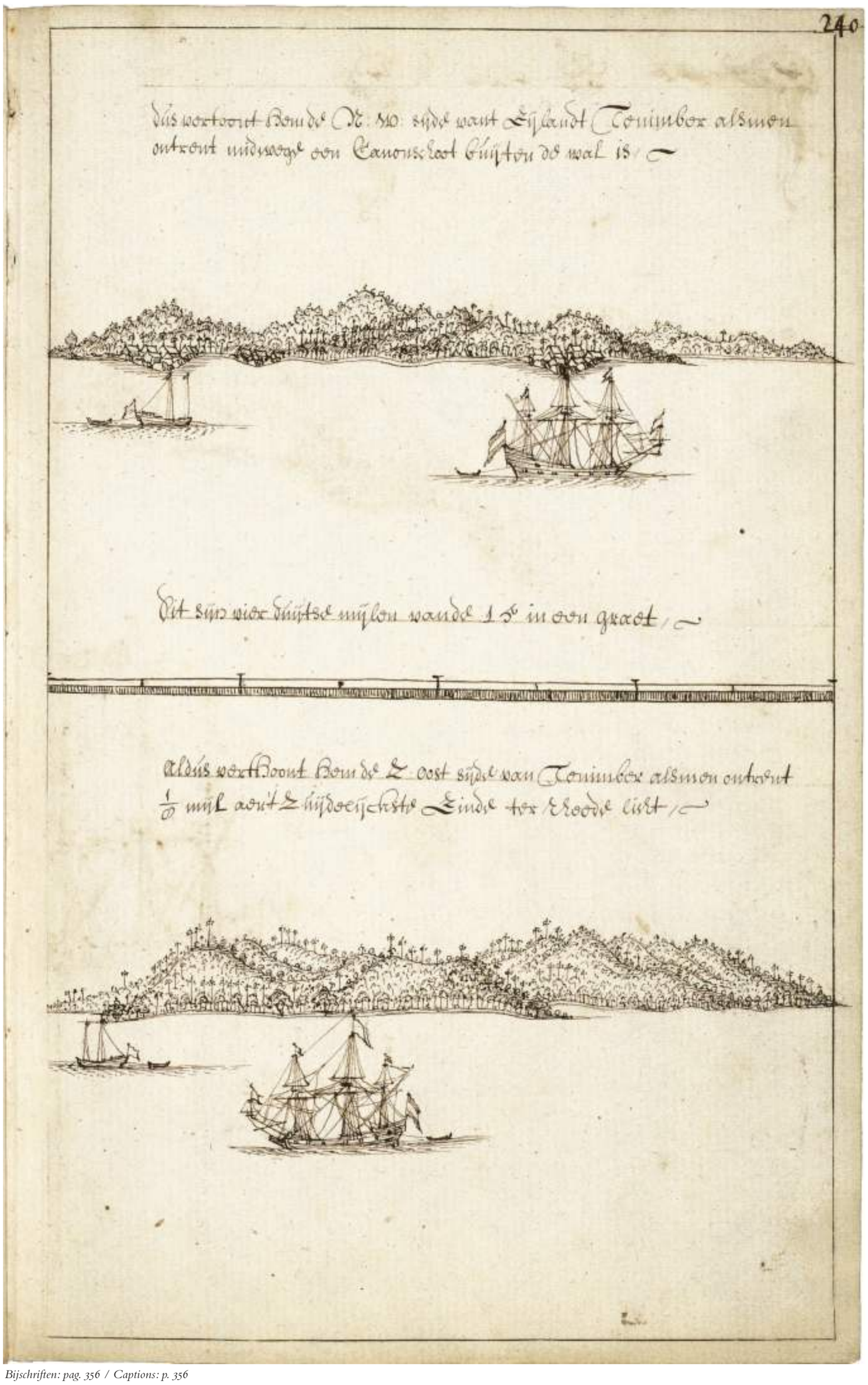
240
Dus voortoont Bande N. N.O. sijde want Eijlandt Timmibor alsmen
ontrent midwegs van Canonschoot Custen de wal is
Dit sijn vier duijtse mijlen vande 15 in een graet
Aldus voortToont Bande E. oost sijde van Timmibor alsmen ontrent
1/10 mijl aant E. suijdoeijchste Einde tot Eroode cust

Bijschriften: pag. 356 / Captions: p. 356

blad / sheet 354:

Nationaal Archief, 4.VELH 156.1.17.

[Gerrit de Haan, 1760] :

Banda tot Arouw.

Banda to Aroe.

Schaalstok van 15 Duijtsche Mijlen 15 op Een Graedt = [ca. 1 : 966.000].
Scale-bar of *15 Duijtsche Mijlen 15 op Een Graedt* = [approximately 1 : 966,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 103 x 140,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 103 x 140.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Opvallend aan Gerrit de Haans kaart uit 1760 is vooral de onbeholpen weergave van de kust van Nieuw-Guinea, die in die tijd al veel beter bekend was dan hier wordt voorgesteld. De diverse eilandengroepen in en om de Bandazee daarentegen zijn topografisch bij benadering correct ingetekend. De compagniesposten die hier toen nog bestonden, Wokan op het gelijknamige eiland in de Aroe-groep en Delft of Delftshaven op het eilandje Kisar noordoostelijk van Timor, zijn door De Haan niet ingetekend.

A striking feature of Gerrit de Haan's map from 1760 is the clumsy representation of the coast of New Guinea, which at that time was much better known than shown here. On the other hand, the various island groups in and around the Banda Sea are more or less correctly drawn. De Haan did not draw the Company posts that still existed here, *Wokan* on the island of the same name in the Aru group and *Delft* or *Delftshaven* on the island of Kisar to the north-east of Timor.

blad 355 linksboven / sheet 355 upper left:

Nationaal Archief, 1.04.02 1159 tussen/between fols. 222R-223R.

[Anoniem, 1645] :
[Anonymous, 1645] :

Verthoningh vande vloot soo als in Ordre / volgens den Seijnbrieff van Batavia na / Amboina geseijlt sijn.

Depiction of the fleet as it sailed in Order / according to the Sailing Instructions from Batavia to / Ambon.

Tekening met pen en penseel op papier, 31 x 41 cm.
Pen and brush drawing on paper, 31 x 41 cm.

Verklaringen: [midden boven] een legenda bij de letters A t/m I :
Explanations: [above centre] a key to the letters A to I :

A. Ist Schip Middelburgh.
B. De Waterhondt.
C. Den Dolphijn.
D. De fluijt Brouckoort.
E. 'T Jacht den Haringh.
F. De Wakende Boeij.
G. De Lootsboot.
H. Twee Tinganhs.
I. De chaloep Batavia.

Tanimbar. In het *Dachregister van 't voorgevallene op de voijagie van den oppercoopman Adriaan Dortsman naar Amboina, Banda en de z. o. eijlanden sedert November 1645 tot Augustus 1646* werden diverse anonieme afbeeldingen opgenomen van de tot dan toe nog weinig bekende Zuidooster-eilanden, dus de Tanimbar- of Timorlaoet-groep en omringende eilanden. Dortsman verkende de eilanden in opdracht van de Hoge Regering om er betrekkingen met de plaatselijke hoofden aan te knopen en indien mogelijk een versterking aan te leggen. Dit laatste gebeurde aan de zuidwestpunt van het hoofdeiland Jamdena, nabij de latere hoofdplaats Saumlaki, waarvan de tekeningen op blad 356 een beeld geven. De twee tekeningen op blad 355 boven tonen de expeditievloot in de samenstelling bij het vertrek uit Batavia in november 1645 en bij het begin van de eigenlijke expeditie vanuit Banda. Interessant is de afbeelding van de *Wakende Boeij*, het schip waarmee begin 1658 op de westkust van Australië een vergeefse reddingsexpeditie naar eventuele overlevenden en de lading van het twee jaar tevoren gestrande compagniesschip *Vergulde Draeck* werd ondernomen (blad 394).

Tanimbar. In the 'Journal of the events on the voyage of the Senior Merchant Adriaan Dortsman to Amboina, Banda and the South-East Islands from November 1645 to August 1646' various anonymous depictions were included of the till then little known South-East Islands, namely the Tanimbar or Timorlaut group and surrounding islands. Dortsman surveyed the islands on the instructions of the High Government in order to enter into relations with the local heads and, if possible, to construct a fort. The latter occurred on the south-western tip of the main island, Yamdena, near the later main town of Saumlaki, of which the drawing on sheet 356 gives a picture. The two drawings on sheet 355 above show the expeditionary fleet as assembled at departure from Batavia in November 1645 and at the beginning of the actual expedition from Banda. An interesting feature is the depiction of the *Wakende Boeij*, the ship with which at the beginning of 1658 a vain rescue expedition was undertaken on the west coast of Australia for possible survivors and the cargo of the Company ship *Vergulde Draeck*, which had gone aground there two years before (sheet 394).

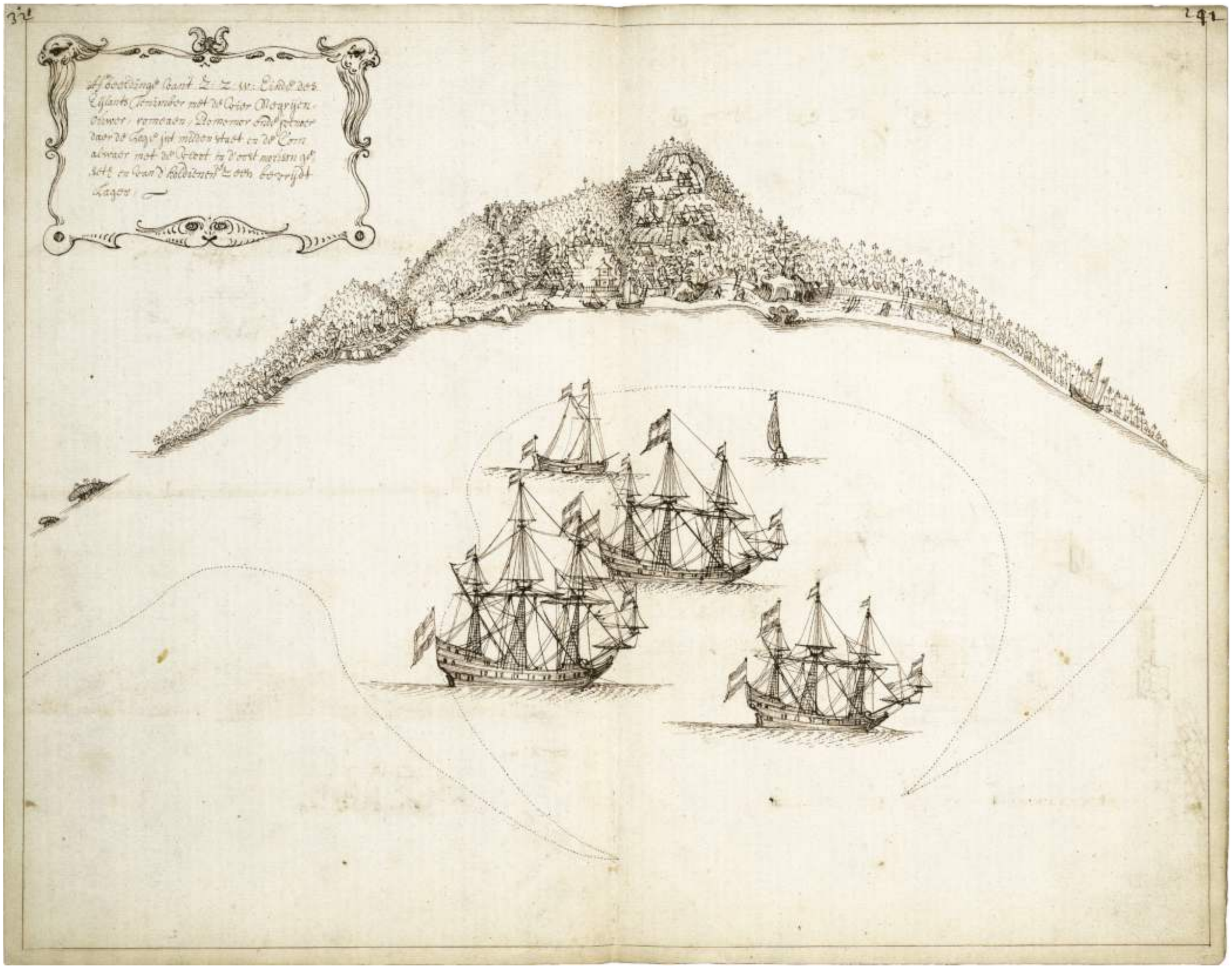

blad 355 rechtsboven / sheet 355 upper right:

Nationaal Archief, 1.04.02 1159 tussen/between fols. 234R-235R.

[Anoniem, 1646] :
[Anonymous, 1646] :

Verthoningh vande vloot soo als volgens / Ordre uijt Banda na de Zuijt Oost / Eijlanden zijn genavigeert.

Depiction of the fleet as it sailed in / Order from Banda to the South-East / Islands.

Tekening met pen en penseel op papier, 31 x 41 cm.
Pen and brush drawing on paper, 31 x 41 cm.

Verklaringen: [midden boven] een legenda bij de letters A t/m G :
Explanations: [above centre] a key to the letters A to G :

A. T Jacht den Haringh.
B. D'Waterhondt.
C. Der Gapingh.
D. Den Gouwen Haringh.
E. De Lootsboot.
F. Twee Tinganghs.
G. De Chaloep Batavia.

blad 355 onder / sheet 355 below:

Nationaal Archief, 1.04.02 1159 fol. 240R.

[Anoniem, 1646] :
[Anonymous, 1646] :

Dus vertoont hem de N:W: sijde vant Eijlandt Tenimber alsmen / ontrent midwege een Canonschoot buijten de wal is.

Thus appears the N:W: side of the Island of Tanimbar when / one is half a Cannon shot from the shore.

Aldus verthoont hem de Z:oost sijde van Tenimber alsmen ontrent / ⅛ mijl aen't Zuijdelijckste Einde ter rheede licht.

Thus appears the S:East side of Tanimbar when / one is anchored in the roads at about / ⅛ mile from the Southernmost Tip.

2 tekeningen : pen en penseel op papier, 31 x 20,5 cm.
2 drawings : pen and brush on paper, 31 x 20.5 cm.

blad 356 boven / sheet 356 above:

Nationaal Archief, 1.04.02 1159 fols. 240V-241R.

[Anoniem, 1646] :
[Anonymous, 1646] :

Afbeeldinge van't Z:Z:W: Einde des / Eijlants Tenimber met de vier Negrijen, / Ouwer, romeaen, Romomor ende Ivenoer / daer de Loge int midden staet en de Com / alwaer met de vloot in d'oost mouson ge / seth en van d'holdienende Zee bevrijdt / lagen.

Depiction of the S:S:W: End of the / Island of Tanimbar with its four Villages, / Ouwer, Romeaen, Romomor and Ivenoer / in between which the Lodge is situated and the Bay / where our fleet was anchored during the east monsoon / well protected from the heavy Seas.

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart met aanzicht in vogelvlucht : ms op papier, 31 x 41 cm.
1 map with a bird's-eye view: ms on paper, 31 x 41 cm.

Oriëntatie: onbekend.
Orientation: unknown.

blad 356 onder / sheet 356 below:

Nationaal Archief, 1.04.02 1159 fol. 241V [= 4.VELH 567].

[Anoniem, 1646] :
[Anonymous, 1646] :

D'Logie op / Tenimber.

The Trading Post in / Tanimbar.

Schaalstok van 3 [Rijnlandse roeden] = [ca. 1 : 100].
Scale-bar of *3* [*Rijnlandse roeden*] = [approximately 1 : 100].

Pentekening op papier, 31 x 20,5 cm.
Pen drawing on paper, 31 x 20.5 cm.

In januari 1646 arriveerde Dortsman voor de zuidpunt van het hoofdeiland Jamdena in de Tanimbar-groep, waar in een baai beschut tegen de oostmoesson een geschikte ankerplaats voor de vloot werd gevonden. Na overleg met de hoofden van de plaatselijke kustbevolking werd toestemming verkregen er een loge te bouwen, waarbij de keuze tussen de twee aangeboden locaties op die in het dorp Forodato viel. De bouw werd daarna in korte tijd afgerond, met gebruikmaking van zowel ter plaatse gekapt hout als van meegebrachte bouwmaterialen. De voltooide loge is op beide

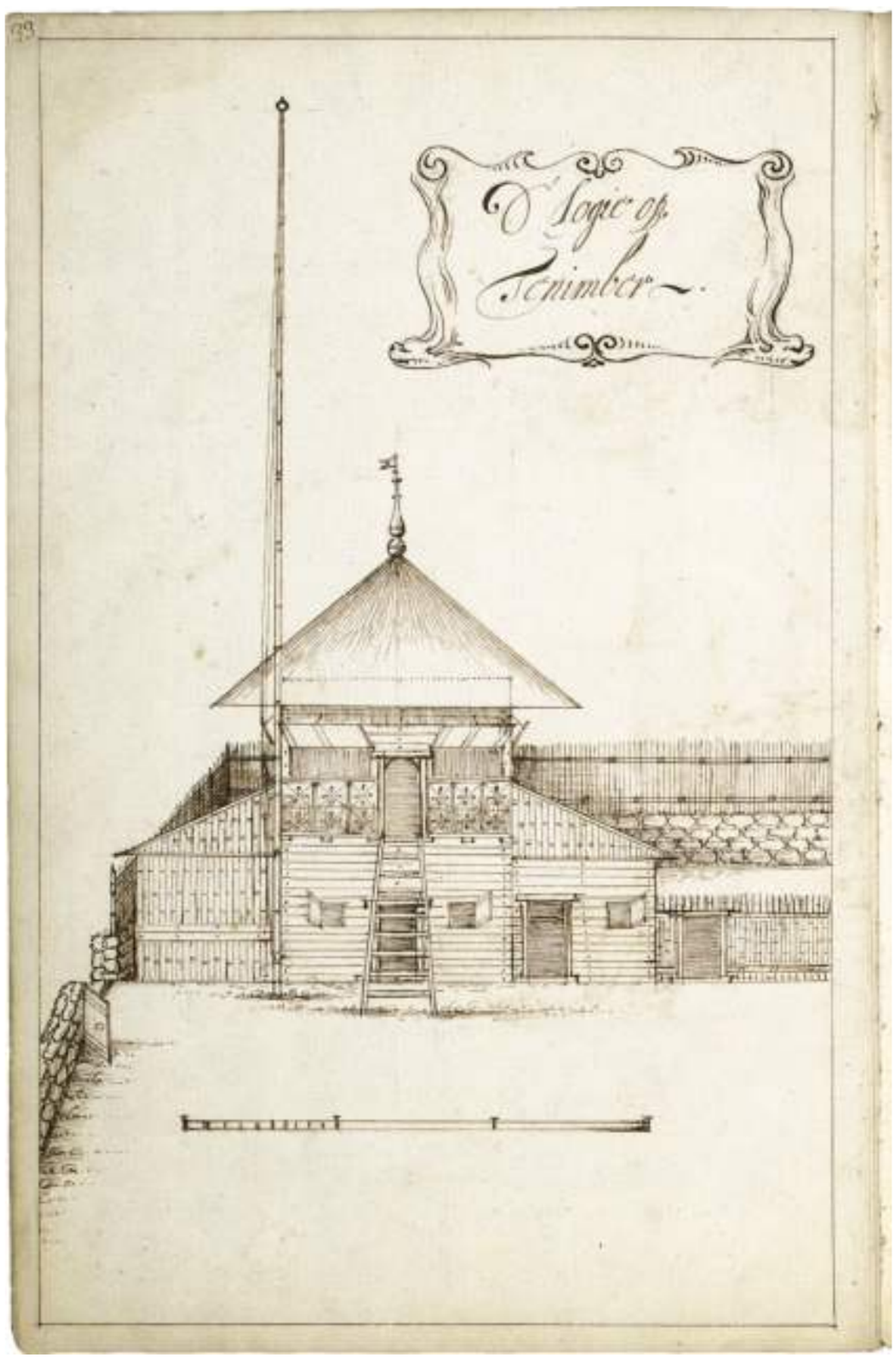

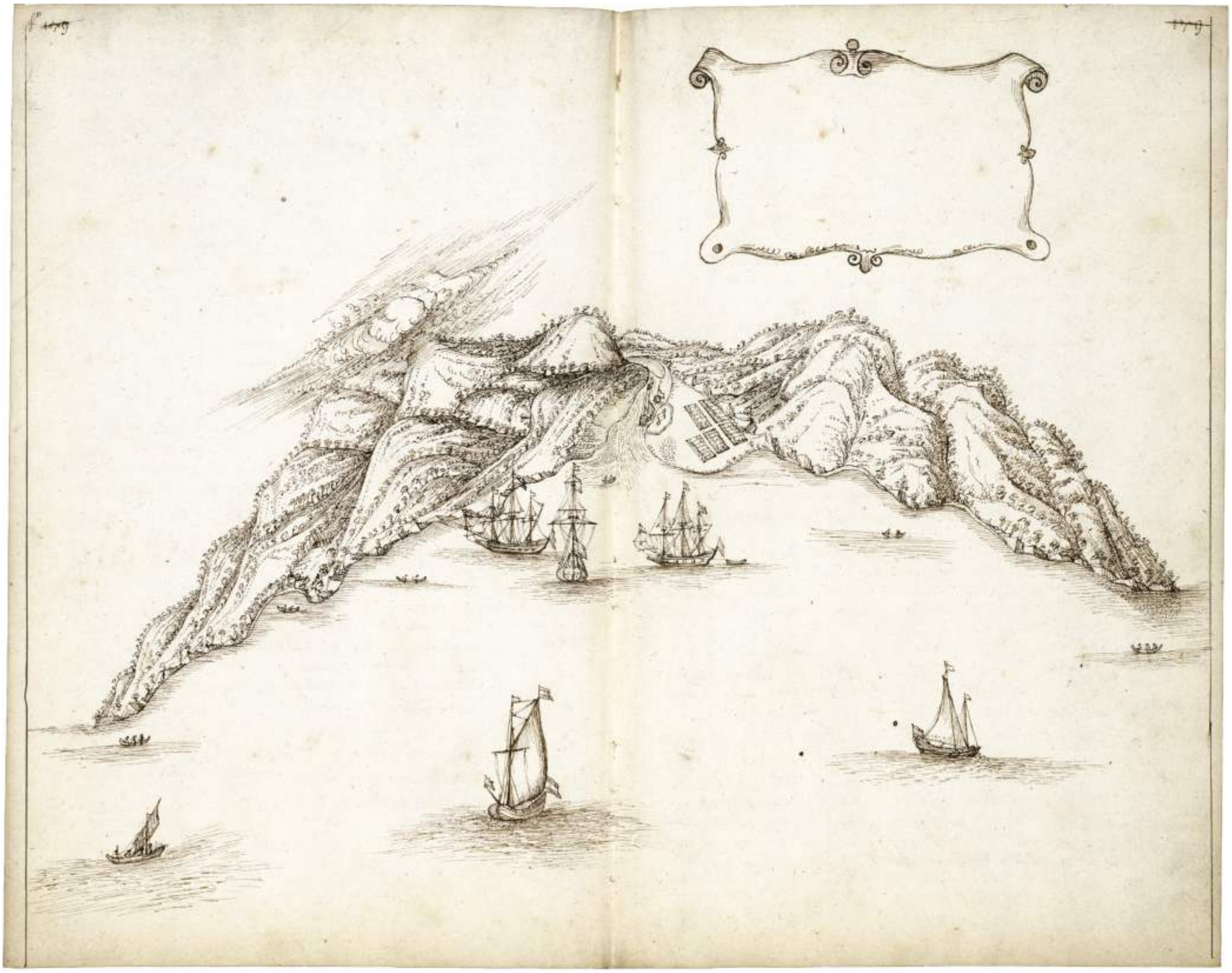

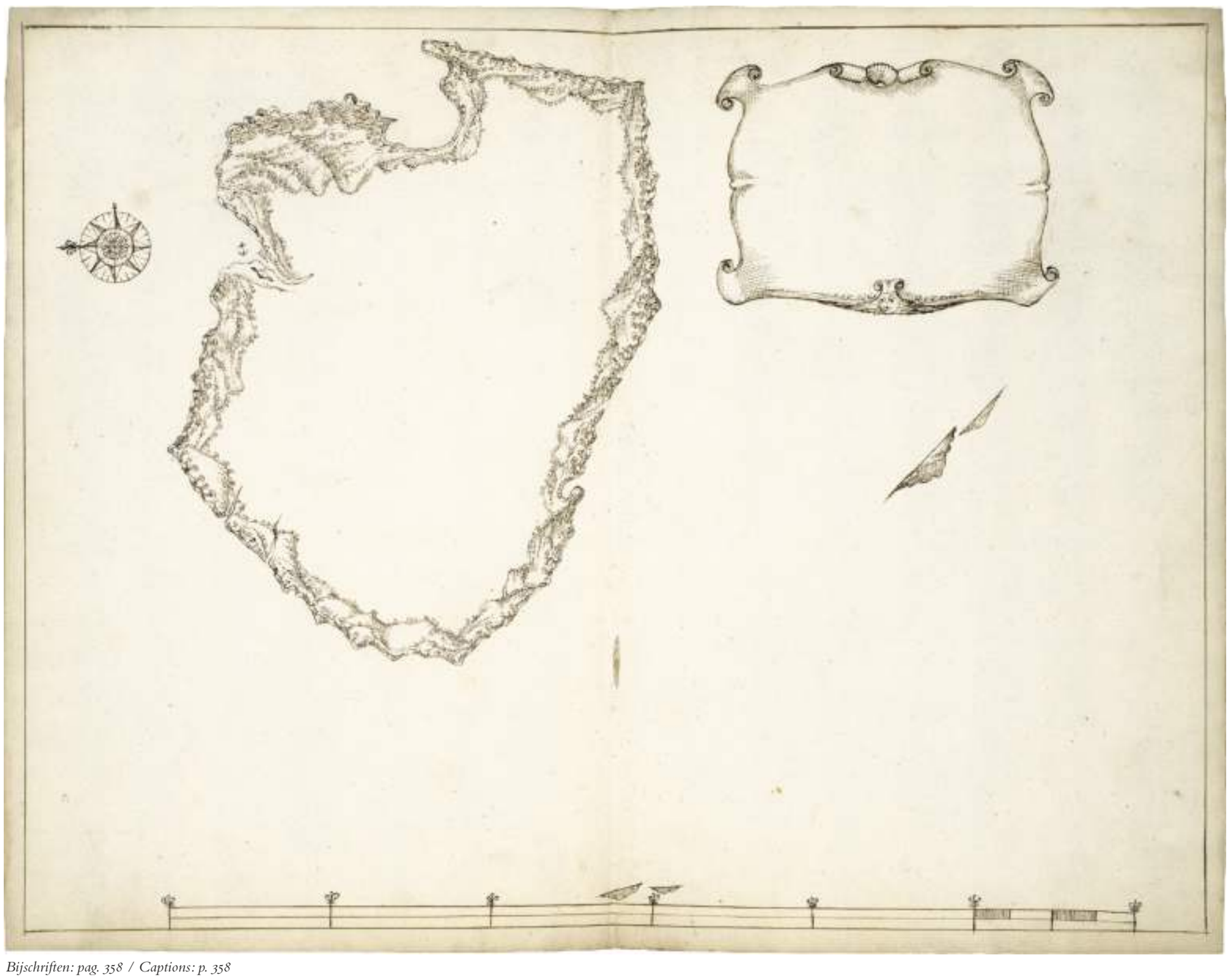

tekeningen op blad 356 afgebeeld; ze bestond uit een enkel ompaggerd houten gebouw voor de opslag van 'droge waren' met erboven een woning voor het hoofd, en beschermd door een aangebouwde redoute. Een afdak aan de achterkant diende 'om de siecken te leggen'. De kleine post werd na 1668 weer verlaten, toen intussen de versterking Delft of Delftshaven op het westelijker gelegen eilandje Kisar gereedgekomen was.

In January 1646 Dortsman arrived off the southern corner of the main island, Yamdena, in the Tanimbar group, where a suitable anchorage for the fleet was found in a bay protected against the east monsoon. After consulting the heads of the local coastal population permission was obtained to build a lodge, and between the two locations offered preference was given to the one in the village of Forodato. The building was completed in a short time after this, using both wood cut on the spot and materials brought along for the purpose. The finished lodge is shown in both drawings on sheet 356. It consisted of a single pallisaded wooden building for the storage of 'dry wares' with above it a residence for the factor, protected by a redoubt built onto it. A shelter at the rear served 'to lay the sick'. This small post was abandoned after 1668, when in the meantime the fortification of *Delft* or *Delftshaven* on the little island of Kisar further to the west had been completed.

blad 357 boven / sheet 357 above:

Nationaal Archief, 1.04.02. 1159 tussen/between fol. 295R-296R.

[Anoniem, 1646] :
[Anonymous, 1646] :

[Kaart van de Baai van Damar].

[Chart of Damar Bay].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart met aanzicht in vogelvlucht : ms op papier, 31 x 41 cm.
1 map with a bird's-eye view : ms on paper, 31 x 41 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Damar. Na Tanimbar volgde later in 1646 een landing aan de noordkust van het eilandje Damar of Dammer, ca. 300 kilometer naar het westen, waar door Dortsmans mannen eveneens in zeer korte tijd een houten versterking met loge

Bijschriften: pag. 358 / Captions: p. 358

(vervolg op pag. 358 / continued on p. 358)

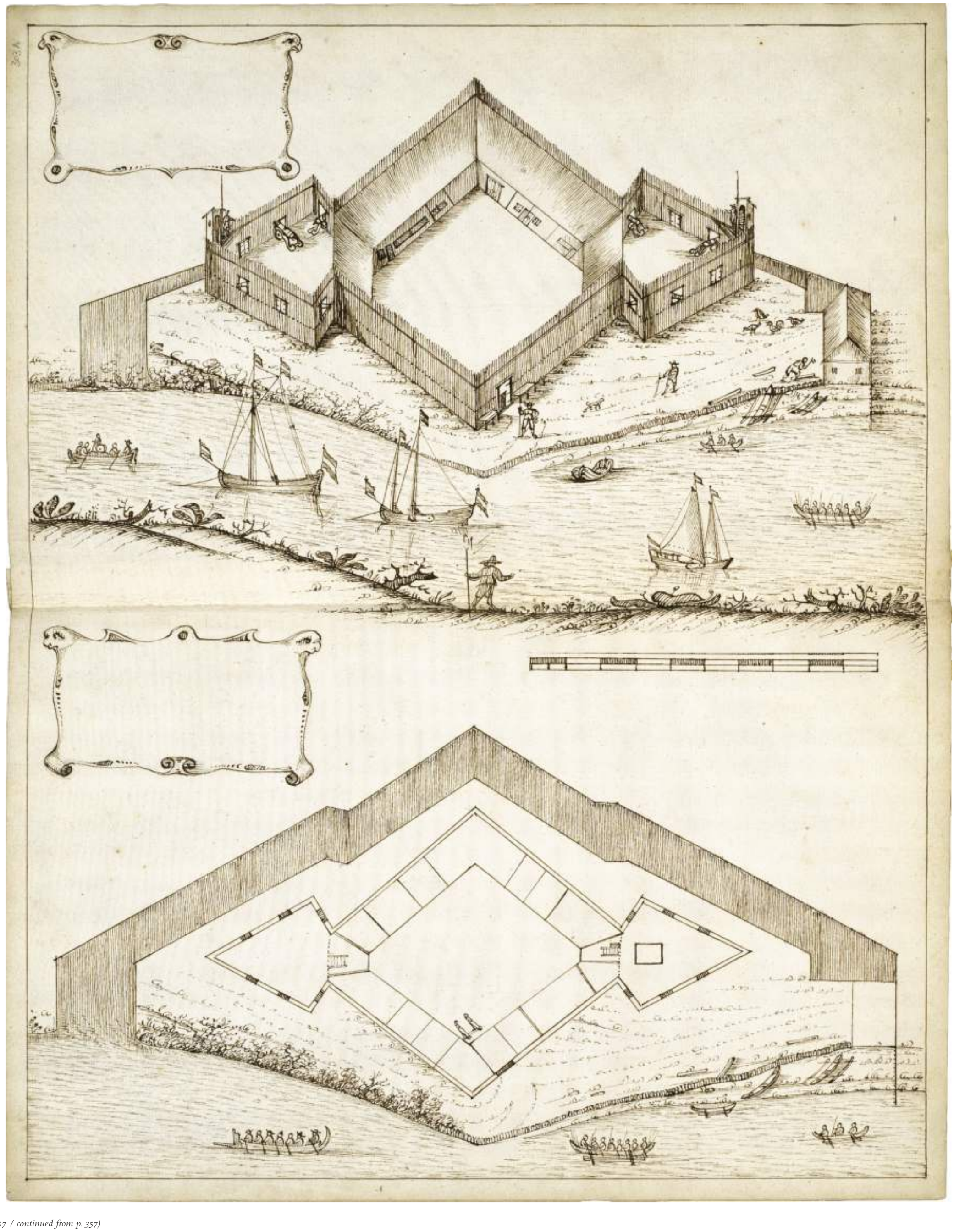

(vervolg van pag. 357 / continued from p. 357)

werd gebouwd. De beide kaarten op blad 357 uit zijn verslag zijn niet afgemaakt, blijkens de lege cartouches en het ontbreken van de schaalaanduiding en andere inschriften in de onderste. De post op Damar, die de naam Wilhelmus kreeg, is afzonderlijk afgebeeld op blad 358, zowel met een aanzicht in vogelvluchtperspectief als met een plattegrond. Ook die tekening, waarvan de titel ontbreekt, is klaarblijkelijk niet helemaal afgemaakt. De taak van de post op Damar werd na 1668 overgenomen door de compagniesvestiging Delft of Delftshaven op Kisar.

Damar. After Tanimbar, later in 1646 a landing on the north coast of the little island of Damar or *Dammer* followed, about 300 kilometres to the west, where Dortsman's men again built a wooden fort with lodge in a very short time. Both maps on sheet 357 from his report are unfinished, in view of the empty cartouches and the lack of a scale and other inscriptions on the lower one. The post on Damar, which was given the name *Wilhelmus*, is depicted separately on sheet 358, with both a view in bird's-eye perspective and a ground-plan. The drawing, which lacks a title, is also apparently not completely finished. After 1668 the Company's fortification of *Delft* or *Delftshaven* on Kisar took over the task of the post on Damar.

blad 357 onder / sheet 357 below:

Nationaal Archief, 1.04.02 1159 tussen/between fols. 316R-317R.

[Anoniem, 1646] :
[Anonymous, 1646] :

[Kaart van het eiland Damar].

[Chart of Damar Island].

Schaalstok van 6 [Duitse mijlen] = [ca. 1 : 33.100].
Scale-bar of *6* [*Duitse mijlen*] = [approximately 1 : 33,100].

1 kaart en 1 profiel : ms op papier, 31 x 41 cm.
1 map and 1 profile : ms on paper, 31 x 41 cm.

Oriëntatie: het noorden is links.
Orientation: north is left.

blad / sheet 358:

Nationaal Archief, 1.04.02 1159 fol. 303V [= 4.VELH 566].

[Anoniem, 1646] :
[Anonymous, 1646] :

[Aanzicht in vogelvlucht en plattegrond van het fort op Damar].

[Bird's-eye view and plan of the fort in Damar].

Schaalstok van 10 [Rijnlandse roeden] = [ca. 1 : 120].
Scale-bar of *10* [*Rijnlandse roeden*] = [approximately 1 : 120].

2 kaarten waarvan 1 met aanzicht in vogelvlucht : ms op papier, 40 x 31 cm.
2 maps of which 1 with a bird's-eye view : ms on paper, 40 x 31 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.